

**МІНІСТЕРСТВО ОСВІТИ І НАУКИ УКРАЇНИ  
ЧЕРНІГІВСЬКИЙ НАЦІОНАЛЬНИЙ ТЕХНОЛОГІЧНИЙ  
УНІВЕРСИТЕТ**

# **Ф І Н А Н С О В И Й   А Н А Л І З**

**Методичні вказівки до практичних занять  
студентів освітньо-кваліфікаційного рівня «бакалавр»  
галузі знань 0305 – «Економіка і підприємництво»  
напряму підготовки 6.030508 «Фінанси і кредит»  
всіх форм навчання**

Обговорено і рекомендовано  
на засіданні кафедри фінансів

Протокол № 1 від 29.08.14 р.

Фінансовий аналіз. Методичні вказівки до практичних занять студентів освітньо-кваліфікаційного рівня «бакалавр» галузі знань 0305 – «Економіка і підприємництво» напряму підготовки 6.030508 «Фінанси і кредит» всіх форм навчання/ Укл.: Кальченко О.М., Шишкіна О.В., Ервін В.І., Тарасенко А.В. – Чернігів: ЧНТУ, 2014. – 88 с.

Укладачі: Кальченко Ольга Миколаївна, кандидат економічних наук, доцент  
Шишкіна Олена Вікторівна, кандидат економічних наук, доцент  
Ервін Вікторія Іванівна, кандидат економічних наук, доцент  
Тарасенко Артем Валерійович, асистент

Відповідальний за випуск: Ільчук Валерій Петрович, завідувач кафедри фінансів,  
доктор економічних наук, професор

Рецензент: Панченко О.І., кандидат економічних наук, доцент кафедри фінансів Чернігівського національного технологічного університету

## ЗМІСТ

ВСТУП .....	4
1. Практичне заняття №1 .....	5
2. Практичне заняття №2 .....	9
3. Практичне заняття №3 .....	13
4. Практичне заняття №4 .....	18
5. Практичне заняття №5 .....	21
6. Практичне заняття №6 .....	24
7. Практичне заняття №7 .....	26
8. Практичне заняття №8 .....	32
9. Практичне заняття №9 .....	39
10. Практичне заняття №10 .....	45
11. Практичне заняття №11 .....	49
12. Практичне заняття №12 .....	54
13. Практичне заняття №13 .....	58
14. Практичне заняття №14 .....	61
15. Практичне заняття №15 .....	65
16. Практичне заняття №16 .....	69
17. Вихідні дані .....	76
РЕКОМЕНДОВАНА ЛІТЕРАТУРА .....	77
Додаток А - Баланс (Звіт про фінансовий стан).....	80
Додаток Б - Звіт про фінансові результати (Звіт про сукупний дохід).....	82
Додаток В - Звіт про рух грошових коштів (за прямим методом).....	84
Додаток Г - Звіт про рух грошових коштів (за непрямим методом).....	85
Додаток Д - Звіт про власний капітал .....	87

## ВСТУП

В ринкових умовах запорукою виживання та основою стабільного положення підприємства є його фінансова стійкість. Вона відображає такий стан фінансових ресурсів, при якому підприємство, вільно маніпулюючи грошовими коштами, здатне шляхом ефективного їх використання забезпечити безперебійний процес виробництва і реалізації продукції, а також мінімізувати витрати на його розширення й оновлення.

Сьогодні визначення меж фінансової стійкості підприємств відноситься до найбільш важливих економічних проблем, оскільки недостатня фінансова стійкість може призвести до відсутності у підприємств коштів для розвитку виробництва, їх неплатоспроможності, і врешті решт, до банкрутства, а надлишкова стійкість буде запобігати розвитку, обтяжуючи витрати підприємства надлишковими витратами і резервами.

Для оцінки фінансової стійкості підприємства необхідний аналіз його фінансового стану. Фінансовий стан характеризується сукупністю показників, що відображають наявність, розміщення й використання фінансових ресурсів і є необхідними для прийняття ділових виробничо-господарських та управлінських рішень по поліпшенню або стабілізації положення суб'єкта господарювання. Мета аналізу полягає в тому, щоб оцінити фінансовий стан та проводити постійну роботу, спрямовану на його поліпшення.

Фінансовий аналіз показує, за якими конкретними напрямками треба проводити цю роботу. Відповідно з цим результати аналізу дають відповідь на питання які вагомні засоби поліпшення фінансового стану підприємства в конкретний період його діяльності.

Разом з тим, фінансовий стан – це вагома характеристика економічної діяльності підприємства в зовнішньому середовищі. Він визначає конкурентоспроможність підприємства, його потенціал в діловому співробітництві, оцінює якою мірою гарантовані економічні інтереси самого підприємства і його партнерів по фінансовим та іншим відносинам. Тому система наведених показників має за мету показати його стан для зовнішніх споживачів, оскільки при розвитку ринкових відносин кількість користувачів фінансово інформації значно зростає.

Метою даних методичних вказівок є закріплення і поглиблення знань з курсу “Фінансовий аналіз” та формування практичних навичок проведення аналізу і розробки обґрунтованих пропозицій щодо підвищення ефективності виробничо-фінансової діяльності підприємства.

Для полегшення роботи студентів в методичні вказівки включено: вихідні данні до практичних занять, необхідні теоретичні відомості, предметні завдання, контрольні питання та рекомендовану літературу.

Методичні вказівки призначені для застосування в навчальному процесі студентами денної форми навчання під час аудиторних занять і самостійної роботи та студентами заочної форми навчання для самостійного вивчення курсу.

## 1 ПРАКТИЧНЕ ЗАНЯТТЯ №1

### Тема 1 ЗНАЧЕННЯ І ТЕОРЕТИЧНІ ОСНОВИ ФІНАНСОВОГО АНАЛІЗУ

#### 1.1 Необхідні теоретичні відомості

**Фінансова звітність** – бухгалтерська звітність, що містить інформацію про фінансовий стан, результати діяльності і рух грошових коштів підприємства за звітній період і базується на таких принципах: обачливість, повне освітлення, автономність, послідовність, безперервність, нарахування і відповідність доходів і витрат, переважання сутності над формою, історична (фактична) собівартість, єдиний грошовий вимірювач, періодичність.

Фінансова звітність є базою фінансового аналізу.

**Мета фінансового аналізу** – визначити як працює дане підприємство, для чого:

- виявляється ступінь збалансованості між рухом матеріальних і фінансових ресурсів; оцінюються потоки власного і позикового капіталів у процесі економічного кругообігу, націленого на отримання прибутку, підвищення фінансової стійкості підприємства тощо.
- оцінюється правильність використання грошових коштів для підтримки ефективної структури капіталу.
- контролюється оптимальність співставлення фінансових потоків організації, доцільність здійснення тих чи інших витрат тощо.

**Фінансова інформація**, втілена в фінансовій звітності, *повинна бути орієнтована на прийняття рішень певною групою користувачів* (див. рисунок 1.1). Користувачі:

**Внутрішні** (керівництво організацією, менеджери відповідних рівнів). Вони визначають правильність прийняття інвестиційних рішень, ефективність структури капіталу й основні напрямки політики дивідендів, складають прогностні форми звітності, здійснюють попередні розрахунки фінансових показників, оцінюють можливість злиття з іншою компанією, доцільність структурної організації.

**Зовнішні** поділяють на дві групи:

- користувачі, які безпосередньо зацікавлені в діяльності підприємства;
- користувачі, які не безпосередньо зацікавлені в діяльності підприємства;

Користувачі, які безпосередньо зацікавлені в діяльності підприємства поділяються на:

1. **Існуючі і потенційні власники** – (акціонери, засновники), які вже вклали гроші в підприємство і бажають знати чи правильно вони зробили, чи є сенс інвестувати кошти в це підприємство або вигідніше продати свої акції (частку) і вкласти гроші в інший бізнес. При оцінці інвестиційних можливостей акціонери будуть цікавитись величиною прибутку, так як за його рахунок підприємство сплачує акціонерам дивіденди. Крім того їх буде цікавити ринкова вартість акцій, що належать компанії.

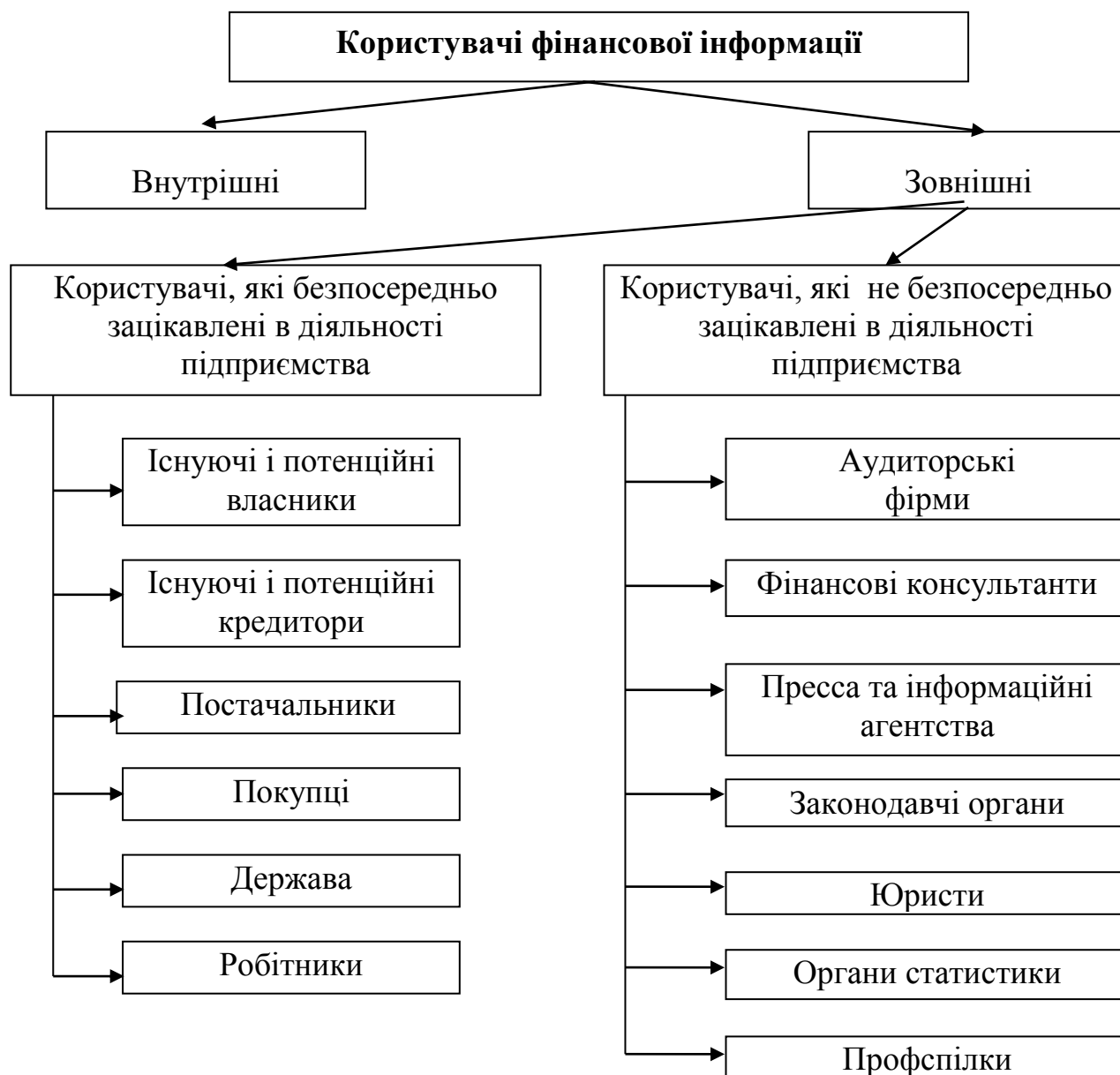


Рисунок 1.1 – Користувачі фінансової звітності

2. **Існуючі і потенційні кредитори** – використовують звітність для оцінки доцільності надання або подовження кредиту, визначення умов кредитування, поліпшення гарантій повернення кредиту, оцінки довіри до підприємства як до клієнта. Ця група користувачів має подвійний інтерес: їх цікавить чи буде надана позика повернена і чи будуть своєчасно отримані очікувані проценти. В зв'язку з виплатою процентів і повним погашенням кредиту кредитора буде цікавити прибутковість і потік грошових коштів компанії, а також наявність інших кредитів, що підлягають погашенню.
3. **Постачальники** – які бажають знати чи може підприємство розрахуватися за товари і послуги.
4. **Покупці** – визначають надійність ділових зв'язків з діловими партнерами.
5. **Держава** – державним установам фінансова інформація необхідна для здійснення державної політики і контролю.

6. **Робітники** – які цікавляться даними звітності з точки зору рівня їх заробітної плати і перспектив роботи на даному підприємстві.

Метою користувачів, які не безпосередньо зацікавлені в діяльності підприємства є захист інтересів першої групи користувачів. Для цієї групи відносять:

1. **Аудиторські фірми** – які перевіряють відповідність даних звітності певним правилам з метою захисту інтересів інвесторів;
2. **Фінансові консультанти** – використовують фінансову звітність з метою виробки рекомендації своїм клієнтам відносно інвестування їх в то чи інше підприємство.
3. **Преса і інформаційні агентства** – використовують фінансову звітність для підготовки обзорів, оцінки тенденцій розвитку і аналізу діяльності окремих компаній і галузей, розрахунку узагальнюючих показників фінансової діяльності.
4. **Законодавчі органи.**
5. **Юристи** – потребують звітну інформацію для оцінки виконання умов контрактів, виконання законодавчих норм при розподілі прибутку і виплаті дивідендів, а також для визначення умов пенсійного забезпечення.
6. **Органи статистики** – використовують звітність для статистичних узагальнень по галузям і порівняльного аналізу, для оцінки результатів діяльності на галузевому рівні.
7. **Профспілки** – зацікавлені у використанні даних звітності для визначення своїх вимог по відношенню до заробітної плати і умов трудової угоди, а також для оцінки тенденцій розвитку галузі до якої відноситься дане підприємство.

В залежності від користувачів фінансовий аналіз поділяють на:

- **внутрішній** – проводиться внутрішніми користувачами;
- **зовнішній** – проводиться зовнішніми користувачами.

Різниця між ними в широті і доступності інформаційного забезпечення, що використовується. Внутрішній – ширше, так як є можливість залучення будь-якої інформації яка не є загальнодоступною.

## 1.2 Практичні завдання

1. Визначити форми фінансової звітності які заповнюються на підприємстві.

2. Користуючись вихідними даними:

- дослідіть групи користувачів інформації підприємства;
- визначте вплив користувачів фінансової звітності на діяльність підприємства;
- дайте характеристику інформації необхідної для кожної групи користувачів.

Результати дослідження занесіть в таблицю 1.1.

Таблиця 1.1 – Характеристика інформації необхідної для кожної групи користувачів

Користувачі інформації	Характеристика інформації	Примітки (доступність інформації тощо)
<b>Внутрішні</b>		
Існуючі і потенційні власники		
Існуючі і потенційні кредитори		
Постачальники		
Покупці		
Держава		
Робітники		
<b>Зовнішні</b>		
Аудиторські фірми		
Фінансові консультанти		
Преса і інформаційні агентства		
Законодавчі органи.		
Юристи		
Органи статистики		
Профспілки		

### 1.3 Питання для контролю знань

1. Сформулюйте мету фінансового аналізу.
2. Які групи користувачів фінансової інформації Ви знаєте?
3. Які користувачі фінансової інформації безпосередньо зацікавлені в діяльності підприємства?
4. Яку мету переслідують користувачі інформації які безпосередньо зацікавлені в діяльності підприємства?
5. Які користувачі фінансової інформації не безпосередньо зацікавлені в діяльності підприємства?
6. Яку мету переслідують користувачі інформації які не безпосередньо зацікавлені в діяльності підприємства?
7. З якою метою використовують фінансову звітність аудиторські фірми? фінансові консультанти?
8. Яким чином пов'язані користувачі фінансової звітності з внутрішнім і зовнішнім фінансовим аналізом?



## 2 ПРАКТИЧНЕ ЗАНЯТТЯ №2

### Тема 2 ІНФОРМАЦІЙНЕ ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ ФІНАНСОВОГО АНАЛІЗУ

#### 2.1 Необхідні теоретичні відомості

Залежно від змісту та завдань фінансового аналізу для оцінки фінансового стану використовують такі основні джерела: фінансову звітність, статистичну звітність, дані внутрішньогосподарського (управлінського) бухгалтерського обліку, вибірккові дані, експертні оцінки.

Основним інформаційним джерелом для фінансового аналізу, його інформаційним фундаментом є фінансова звітність.

**Фінансова звітність** – це сукупність форм звітності, що відображають майновий і фінансовий стан підприємства на визначену дату, а також фінансові результати діяльності за звітний період, рух коштів підприємства та склад власного капіталу.

Правові засади складання та подання фінансової звітності в Україні визначено Законом «Про бухгалтерський облік та фінансову звітність в Україні» від 16.07.1999 року. Фінансова звітність підприємства включає: «Баланс (Звіт про фінансовий стан)» (форма №1); «Звіт про фінансові результати (Звіт про сукупний дохід)» (форма №2); «Звіт про рух грошових коштів (за прямим методом)» (форма №3); «Звіт про рух грошових коштів (за непрямим методом)» (Форма №3-н); «Звіт про власний капітал» (форма №4); «Примітки до річної фінансової звітності» (форма №5); «Інформація за сегментами (форма №6)».

Мета складання фінансової звітності – інформаційне забезпечення прийняття обґрунтованих рішень в рамках операційної, фінансової та інвестиційної діяльності підприємства.

Аналіз фінансово-господарської діяльності підприємства починається з оцінювання фінансового стану за даними балансу.

**Бухгалтерський баланс підприємства** – це звіт про фінансовий стан підприємства, який відображає на певний момент часу його активи (А), зобов'язання (З) та власний капітал (ВК).

Основне рівняння балансу:  $A = BK + Z$ .

Баланс є статичним документом, що відображає фінансовий стан підприємства на визначену дату (як миттєва фотографія). Він демонструє, чим володіє підприємство (активи) і як саме фінансується володіння активами (пасиви).

В Україні «Баланс» будується за двома ознаками:

- 1) за ступенем зростання ліквідності активів (активи);
- 2) за ступенем зростання терміновості погашення (пасиви) (рис.1.2).

**Актив балансу** містить відомості про розміщення наявного в розпорядженні підприємства капіталу, тобто про вкладення його в конкретне майно і матеріальні цінності, про залишки вільної грошової готівки.

Активи підприємства поділяють на оборотні і необоротні.

<b>Активи</b>		<b>Пасиви</b>	
Необоротні активи		Власний капітал	
Оборотні активи		Довгострокові зобов'язання і забезпечення	
		Поточні зобов'язання і забезпечення	

У порядку зростання ліквідності
У порядку зростання терміновості погашення

Рисунок 2.1 – Структура балансу підприємства

**Активи** складаються з трьох розділів:

розділ I – «Необоротні активи»;

розділ II – «Оборотні активи»;

розділ III – «Необоротні активи та групи вибуття».

**Необоротні активи** – це активи, які використовує підприємство тривалий термін (більше року). Основні складові необоротних активів: матеріальні необоротні активи (основні засоби); нематеріальні необоротні активи; довгострокові фінансові інвестиції та ін.

**Оборотні активи** – це активи, що за умови нормальної господарської діяльності підприємства змінюють свою матеріально-речову форму за відносно короткий строк (менше року).

**Необоротні активи та групи вибуття** - це необоротні активи, утримувані для продажу, та групи активів, що належить до вибуття в результаті операції продажу, а також припинену діяльність та розкриття такої інформації у фінансовій звітності.

**Пасив** показує звідки взяли кошти, спрямовані на формування майна підприємства. Склад пасивів показує джерела фінансування активів, тобто зобов'язання підприємства. Пасиви за джерелами формування поділяються на власні та позикові.

Пасиви складаються з чотирьох розділів:

розділ I – «Власний капітал»;

розділ II – «Довгострокові зобов'язання і забезпечення»;

розділ III – «Поточні зобов'язання і забезпечення»;

розділ IV – «Зобов'язання, пов'язані з необоротними активами та групами вибуття».

**Власний капітал** – це частина активів підприємства, що залишається після вирахування його зобов'язань.

В розділі «Довгострокові зобов'язання і забезпечення» – вміщено інформацію про довгострокові кредити банків, інші довгострокові фінансові зобов'язання та забезпечення, кошти цільового фінансування тощо.

У розділі «Поточні зобов'язання і забезпечення» розміщені зобов'язання, що підлягають погашенню впродовж одного року та забезпечення, що плануються використати протягом 12 місяців з дати балансу, для покриття витрат, щодо яких відповідне забезпечення було створено.

У розділі «Зобов'язання, пов'язані з необоротними активами та групами вибуття» відображаються зобов'язання, пов'язані з необоротними активами, утримувані для продажу, та групами активів, що належить до вибуття в результаті операції продажу.

Для наочного відображення структури і динаміки фінансового стану підприємства можна використати стовпчикові діаграми, які будуються на основі балансу підприємства (рисунок 2.2).

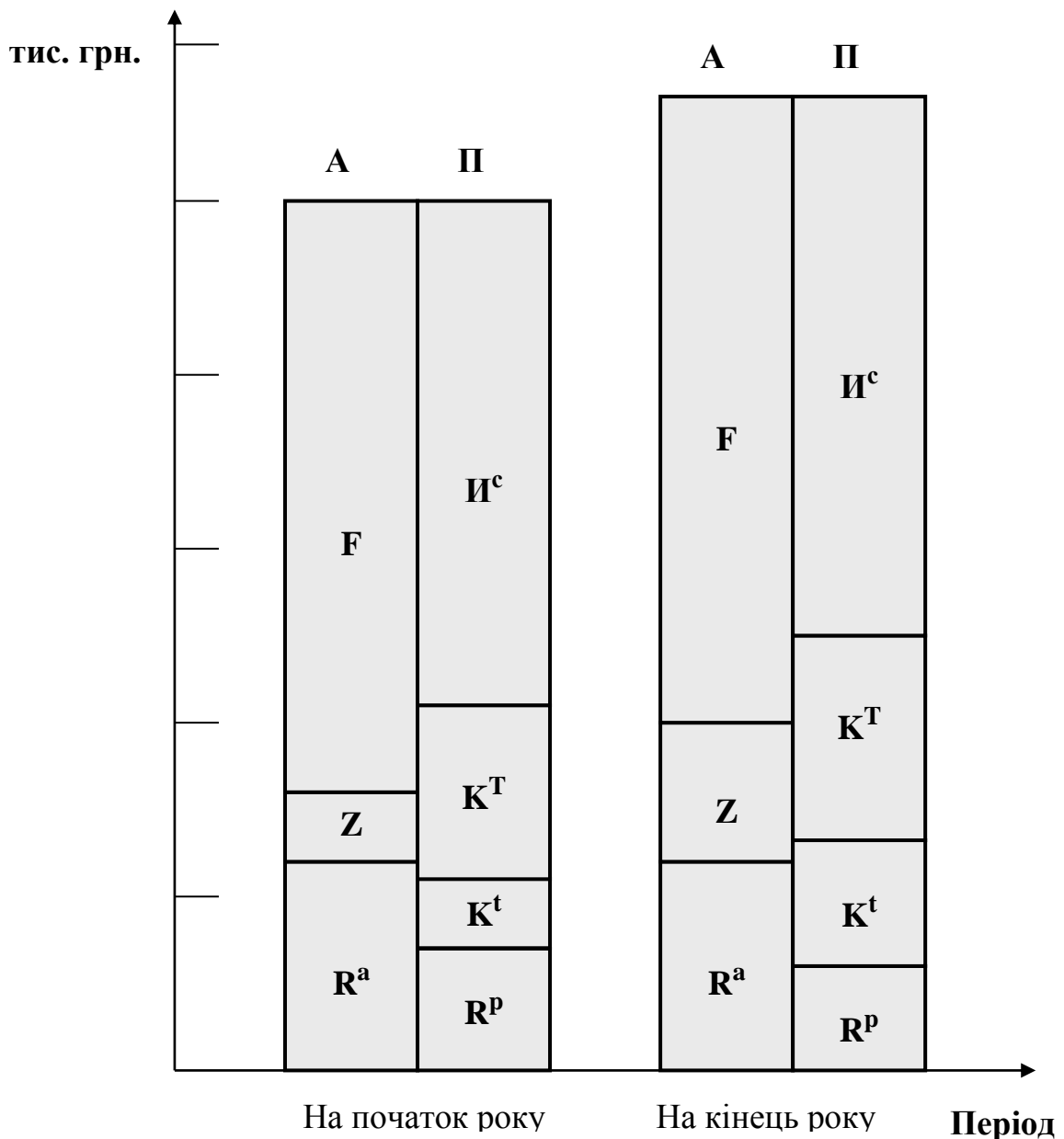


Рисунок 2.2 – Діаграми фінансового стану підприємства

**F** – основні засоби та інші необоротні активи ( $A_{1095}+A_{1200}$ );  
**Z** – запаси і витрати ( $A_{1100}+A_{1110}+A_{1170}+A_{1190}$ );  
**R<sup>a</sup>** – грошові кошти, розрахунки та інші активи ( $A_{1120}+...+A_{1165}$ );  
**I<sup>c</sup>** – джерела власних коштів ( $\Pi_{1495}$ );  
**K<sup>T</sup>** – довгострокові зобов'язання і забезпечення ( $\Pi_{1595}$ );  
**K<sup>t</sup>** – короткострокові кредити ( $\Pi_{1600}+ \Pi_{1610}$ );  
**R<sup>p</sup>** – кредиторська заборгованість та інші короткострокові пасиви ( $\Pi_{1695} - \Pi_{1600} - \Pi_{1610}+ \Pi_{1700}$ ).

Порівнюючи на основі діаграми структурні зміни в активі і пасиві балансу, можна визначити, через які джерела в основному був приплив нових коштів і в які активи ці кошти вкладались. Не вдаючись до розрахунку показників, на підставі оцінки статей балансу та побудованої діаграми можна дійти певних висновків про фінансовий стан підприємства.

Про незадовільну роботу підприємства вказує наявність «хворих» статей:

- непокриті збитки;
- скорочення суми нерозподіленого прибутку;
- неоплачений та вилучений капітал;
- скорочення резервного капіталу;
- сумнівні борги;
- прострочена та безнадійна дебіторська (кредиторська) заборгованість;
- зростання дебіторської заборгованості на більше ніж 40 % від суми оборотних активів;
- зменшення виробничих запасів при збільшенні обсягів виручки.

На позитивні риси фінансового стану вказують:

- збільшення валюти балансу в кінці звітного періоду порівняно з початком;
- відсутність різких змін у значеннях окремих статей балансу;
- збільшення нерозподіленого прибутку;
- збільшення резервного капіталу;
- приблизно однакові темпи приросту дебіторської та кредиторської заборгованості;
- відсутність «хворих» статей у балансі;
- темпи приросту оборотних активів вищі, ніж темпи приросту необоротних активів;
- збільшення частки оборотних активів (може свідчити про формування мобільнішої структури активів, яка сприяє прискоренню обігу оборотних засобів);
- відсутність значної іммобілізації коштів основної діяльності в капітальні вкладення (статті «Незавершене будівництво», «Довгострокові фінансові вкладання», «Довгострокова дебіторська заборгованість», «Відстрочені податкові активи»);
- власний капітал підприємства перевищує позиковий і темпи його зростання вищі, ніж темпи зростання позикового капіталу.

## 2.2 Практичні завдання

1. Перевірити правильність складання вихідного балансу.
2. На базі вихідних даних побудуйте діаграму фінансового стану підприємства.
3. Проаналізуйте зміни в структурі майна підприємства.
4. Визначте які кошти є основними джерелами формування активів підприємства.
5. Дослідіть динаміку і структуру власного і позикового капіталів.
6. Виявити позитивні та негативні моменти в діяльності підприємства.

## 2.3 Питання для контролю знань

1. Що являє собою фінансова звітність?
2. На яких принципах базується фінансова звітність?
3. Як пов'язані між собою форми фінансової звітності?
4. У чому полягає принцип побудови балансу підприємства?
5. Яка інформація міститься в активі балансу?
6. Охарактеризуйте оборотні активи підприємства.
7. Що дозволяють визначити дані пасиву балансу?
8. Які статті можна віднести до «хворих статей» звітності?

## 3 ПРАКТИЧНЕ ЗАНЯТТЯ №3

### Тема 2 ІНФОРМАЦІЙНЕ ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ ФІНАНСОВОГО АНАЛІЗУ

#### 3.1 Необхідні теоретичні відомості

##### *Порівняльний аналітичний баланс*

Економічний аналіз фінансово-господарської діяльності підприємства починається з оцінки фінансового стану по даним активу і пасиву балансу.

Серед способів аналізу структури статей балансу і динаміки змін провідне місце займає аналіз з допомогою складання порівняльного аналітичного балансу шляхом агрегування деяких однорідних за складом елементів балансових статей (див. таблицю 3.1)

Зауважимо, що спосіб групування статей в порівняльному аналітичному балансі вибирається індивідуально в залежності від значимості тієї чи іншої статі для конкретного підприємства.

Щоб отримати порівняльний аналітичний баланс, вихідний баланс доповнюють показниками структури, абсолютної та структурної динаміки активів і пасивів підприємства за попередній та звітний періоди. Під час складання та аналізу порівняльного балансу використовують прийоми горизонтального та вертикального аналізу.

Таблиця 3.1 – Схема побудовання порівняльного аналітичного балансу

Найменування статей	Код строки	На початок звітнього періоду		На кінець звітнього періоду		Зміни		
		Абс. величини	Відносні величини	Абс. величини	Відносні величини	В абс. величинах	В структурі	Темпи росту, %
1	2	3	4	5	6	7	8=6-4	9
<b>АКТИВ</b>								
A <sub>i</sub>		A <sub>0</sub>	$\frac{A_0}{B_0} * 100\%$	A <sub>1</sub>	$\frac{A_1}{B_1} * 100\%$	$\Delta A = A_1 - A_0$	$\left( \frac{A_1}{B_1} - \frac{A_0}{B_0} \right) * 100\%$	$\frac{A_1}{A_0} * 100\%$
...								
A <sub>j</sub>								
Валюта балансу (Б)		B <sub>0</sub>	100	B <sub>1</sub>	100	$\Delta B = B_1 - B_0$	0	$\frac{B_1}{B_0} * 100\%$
<b>ПАСИВ</b>								
П <sub>i</sub>		П <sub>0</sub>	$\frac{П_0}{B_0} * 100\%$	П <sub>1</sub>	$\frac{П_1}{B_1} * 100\%$	$\Delta П = П_1 - П_0$	$\left( \frac{П_1}{B_1} - \frac{П_0}{B_0} \right) * 100\%$	$\frac{П_1}{П_0} * 100\%$
...								
П <sub>j</sub>								
Валюта балансу (Б)		B <sub>0</sub>	100	B <sub>1</sub>	100	$\Delta B = B_1 - B_0$	0	$\frac{B_1}{B_0} * 100\%$

**Горизонтальний** – визначає абсолютне і відносне відхилення статей в порівнянні з попереднім періодом. **Вертикальний** – визначає структуру засобів і джерел їх фінансування шляхом розрахунку питомої ваги окремих статей у підсумкових показниках.

Для загальної оцінки фінансового стану можна скласти агрегований (спрощений) баланс. При побудові агрегованого балансу зменшують кількість статей балансу, що підвищує його наочність і полегшує аналіз.

На основі бухгалтерського балансу можна отримати ряд важливих показників, які характеризують фінансово-майновий стан підприємства. Це:

1. Загальна вартість майна підприємства (підсумок активу балансу).
2. Вартість необоротних активів (дорівнює сумі першого та третього розділу активу балансу).
3. Вартість мобільних (оборотних) активів (дорівнює підсумку другого розділу активу балансу).

Але самі по собі ці показники не дають чіткого уявлення про стан майна підприємства. Для отримання об'єктивної інформації про зміни в майновому стані, дослідження структури балансу і аналізу напрямків змін балансових статей і проводиться вертикальний та горизонтальний аналіз на основі порівняльного аналітичного балансу.

**При аналізі активів підприємства необхідно звернути увагу на такі моменти:**

– *як змінилася вартість сукупних активів підприємства?* При цьому зменшення вартості майна може свідчити про скорочення господарського обігу, що може викликати неплатоспроможність підприємства. Зростання майна підприємства може бути розцінене як позитивне явище, однак необхідно проаналізувати стан і ефективність використання окремих складових активів;

– *яке співвідношення необоротних і оборотних активів?* Якщо частка необоротних активів перевищує 40% - підприємство має «важку» структуру активів, якщо менше ніж 40% - «легку». "Легка" структура свідчить про мобільність майна підприємства, що сприяє прискоренню оборотності його коштів; а "важка" - про значні накладні витрати і високу чутливість до зміни виручки.

– *які зміни відбулися у вартості окремих складових необоротних активів?* Так, зростання основних засобів може свідчити про підвищення виробничого потенціалу; збільшення незавершеного будівництва може негативно позначитися на результатах фінансово-господарської діяльності підприємства (необхідно додатково проаналізувати доцільність і ефективність вкладень); збільшення довгострокових фінансових інвестицій вказує на відволікання коштів з основної виробничої діяльності, а зниження сприяє залученню фінансових ресурсів в основну діяльність підприємства і поліпшенню його фінансового стану;

– *які зміни відбулися в структурі оборотних активів?* Структура з високою часткою дебіторської заборгованості і низьким рівнем грошових коштів може свідчити про проблеми, що пов'язані з оплатою продукції

підприємства, а також про переважно не грошовий характер розрахунків, і навпаки - структура з відносно низькою часткою заборгованості і високим рівнем грошових коштів може свідчити про благополучний стан розрахунків підприємства зі споживачами. При цьому підприємство зацікавлене у зменшенні залишків активів на балансі, особливо в частині готової продукції, товарів і дебіторської заборгованості.

– *яка динаміка окремих статей оборотних активів?* Якщо вартість запасів збільшилася, а тривалість їхнього обігу зросла, це є негативним чинником і може бути пов'язане із зайвим нагромадженням виробничих запасів, збільшенням тривалості виробничого циклу, погіршенням попиту на готову продукцію. Нестача запасів негативно впливає на фінансовий стан підприємства, оскільки скорочується виробництво продукції і зменшується сума прибутку. Отже, *будь-який ріст вартості запасів повинен супроводжуватись таким же (або більшим) ростом обіговості оборотного капіталу.*

Щодо аналізу рівня дебіторської заборгованості, то необхідно відмітити наступне. Якщо підприємство розширює свою діяльність, росте й число покупців, а відповідно і дебіторська заборгованість. З іншого боку, підприємство може скоротити відвантаження продукції, тоді рахунки дебіторів зменшаться.

Отже, ріст дебіторської заборгованості може бути як позитивним, так і негативним. В зв'язку з цим необхідно розрізняти нормальну і прострочену дебіторську заборгованість. Наявність останньої створює складнощі, оскільки підприємство буде відчувати нестачу фінансових ресурсів для придбання виробничих запасів, виплати заробітної плати тощо. Крім того, замороження коштів призводить до уповільнення обіговості запасів.

**В ході аналізу джерел формування майна підприємства, тобто пасивів, потрібно визначити наступне:**

– *які кошти (власні чи позикові) є основним джерелом формування сукупних активів підприємства?*

– *як змінюється частка власного капіталу за звітний період?* При цьому збільшення частки власного капіталу розглядається як позитивне явище, що сприяє зміцненню фінансової стійкості підприємства;

– *яким чином за звітний період змінилася структура власного капіталу, на які складові доводилася найбільша питома вага?*

– *які зобов'язання переважають у структурі позикового капіталу?* Як змінилися довгострокові зобов'язання за звітний період? Аналіз структури фінансових зобов'язань дозволяє оцінити ризик втрати фінансової стійкості підприємства. Перевага короткострокових джерел у структурі позикових коштів – негативний факт, що характеризує погіршення структури балансу і підвищення ризику втрати фінансової стійкості. Перевага довгострокових джерел у структурі позикових засобів є позитивним фактом, що характеризує формування більш стабільної структури пасивів і зменшення ризику втрати фінансової стійкості;



– як змінилася сума кредиторської заборгованості? Зростання суми кредиторської заборгованості при збільшенні терміну її погашення може свідчити про погіршення платоспроможності підприємства або про розширення комерційного кредиту з боку постачальників.

Необхідність у власному капіталі обумовлена вимогами самофінансування підприємства. Статутний капітал є основою самостійності і незалежності підприємства. Проте фінансування підприємства тільки за рахунок власних коштів не завжди вигідне.

Підприємства, як правило, зацікавлені у залученні позикових коштів. Адже, отримавши позикові кошти під менший відсоток, ніж економічна рентабельність підприємства, можна розширити виробництво і підвищити рентабельність власного капіталу.

В той же час, якщо кошти підприємства в основному створені за рахунок короткострокових зобов'язань, то його фінансове положення буде нестійким, оскільки з капіталами короткострокового використання необхідна постійна оперативна робота, спрямована на залучення у оборот на нетривалий час інших капіталів і на контроль за своєчасним їх поверненням.

Таким чином, фінансове положення підприємства багато у чому залежить від оптимальності співвідношення власного і позикового капіталу.

### **3.2 Практичні завдання**

1. На базі вихідних даних побудуйте порівняльний аналітичний баланс підприємства.
2. Проаналізуйте зміни в структурі майна підприємства.
3. Дослідіть динаміку активів, аналізуючи зміни балансових статей.
4. Визначте які кошти є основними джерелами формування активів підприємства.
5. Дослідіть динаміку і структуру власного і позикового капіталів; визначте причини змін окремих статей і дайте оцінку цим змінам.

### **3.3 Питання для контролю знань**

1. Які способи аналізу структури статей балансу Ви знаєте?
2. Що являє собою порівняльний аналітичний баланс?
3. В чому сутність горизонтального аналізу? вертикального аналізу?
4. Яка інформація міститься в активі балансу?
5. Охарактеризуйте оборотні активи підприємства.
6. Яка структура активів підприємства є „легкою”, а яка „важкою”?
7. Яким чином пов'язані між собою виробничі запаси, незавершене виробництво, готова продукція, дебіторська заборгованість?
8. Охарактеризуйте необоротні активи підприємства.
9. Що дозволяють визначити дані пасиву балансу?
10. Яким чином фінансове положення підприємства залежить від власного і позикового капіталів?

## 4 ПРАКТИЧНЕ ЗАНЯТТЯ №4

### Тема 2 ІНФОРМАЦІЙНЕ ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ ФІНАНСОВОГО АНАЛІЗУ

#### 4.1 Необхідні теоретичні відомості

##### *Матричний баланс*

Порівняти джерела та напрями використання і розміщення коштів підприємства можна на підставі матричного балансу. За такого підходу баланс підприємства подається як матриця, рядки якої – статті активу, графи – статті пасиву. Розмірність матриці повністю відповідає кількості статей активу і пасиву вихідного (чи агрегованого) балансу.

Матрична модель балансу підприємства складається в чотири етапи:

1. Вибір розміру матриці.
2. Заповнення підсумкових рядків та граф відповідно до балансу, тобто заповнення „периметра” матриці.
3. Послідовний, починаючи з першого рядку активу балансу вибір джерел коштів, що є у підприємства (приклад вибору коштів для фінансування активів наведений в табл. 4.1).
4. Перевірка всіх балансових підсумків по вертикалі і горизонталі матриці.

Таблиця 4.1 – Матричний баланс підприємства

Активи	Пасиви								Баланс актив	
	Зареєстрований капітал	Нерозподілений прибуток	(Вилучений та неоплачений капітал)	Власний капітал разом	Довгострокові зобов'язання і забезпечення	Короткостроков і кредити та позики	Кредиторська заборгованість	Інші зобов'язання		Позиковий капітал разом
Необоротні активи										
Запаси і витрати майбутніх періодів										
Дебіторська заборгованість, векселі одержані, інші оборотні активи										
Поточні фін. інвестиції										
Грошові кошти та їх еквіваленти										
<b>Оборотні активи разом</b>										
<b>Баланс пасив</b>										

Заповнення матричного балансу здійснюється за допомогою таблиці 4.2.

Таблиця 4.2 – Допоміжна таблиця для складання матричного балансу

Актив	Алгоритм розрахунку	На початок періоду	На кінець періоду
1	2	3	4
<b>Актив</b>			
<b>I. Необоротні активи</b>	<b>A1095+A1200</b>		
<b>II. Оборотні активи</b>	<b>A1195</b>		
Запаси та витрати майбутніх періодів	A1100+A1110+A1170		
Дебіторська заборгованість, векселі одержані, інші оборотні активи	A1120+A1125+A1130+A1135+A1140+A1145+A1155+A1190		
Поточні фінансові інвестиції	A1160		
Грошові кошти та їх еквіваленти	A1165		
<b>Майно разом</b>	<b>A1300</b>		
<b>Пасив</b>			
1	2	3	4
<b>I. Власний капітал</b>	<b>П1495</b>		
Зареєстрований капітал	П1400+П1405+П1410+П1415		
Нерозподілений прибуток (непокритий збиток)	П1420		
(Вилучений та неоплачений капітал)	(П1425+П1430)		
<b>II. Позиковий капітал</b>	<b>П1595+П1695+П1700</b>		
Довгострокові зобов'язання і забезпечення	<b>П1595</b>		
Короткострокові кредити та позики	П1600		
Кредиторська заборгованість та ін. поточні зобов'язання	П1605+...+П1690		
Інші зобов'язання	П1700		
<b>Джерела майна разом</b>	<b>П1900</b>		

Найважливішим є вибір джерел фінансування для кожного виду активу. Від джерел, які залучаються для формування певних видів активів, залежить фінансова стійкість підприємства.

Таблиця 4.3 – Послідовність вибору джерел фінансування майна підприємства

Статті активу	Статті пасиву
1	2
Необоротні активи	Довгострокові зобов'язання і забезпечення Зареєстрований капітал Нерозподілений прибуток

Продовження таблиці 4.3

1	2
Запаси	Залишок зареєстрованого капіталу Залишок нерозподіленого прибутку Залишок довгострокових зобов'язань і забезпечень Короткострокові кредити та позики Кредиторська заборгованість
Дебіторська заборгованість	Залишок кредиторської заборгованості Залишок короткострокових кредитів та позик
Поточні фінансові інвестиції	Залишок нерозподіленого прибутку Залишок кредиторської заборгованості
Грошові кошти	Залишок нерозподіленого прибутку Залишок довгострокових зобов'язань і забезпечень Залишок короткострокових кредитів та позик Залишок кредиторської заборгованості

На основі матричного балансу можна оцінити виконання правил фінансування підприємства (рисунок 4.1), а саме:

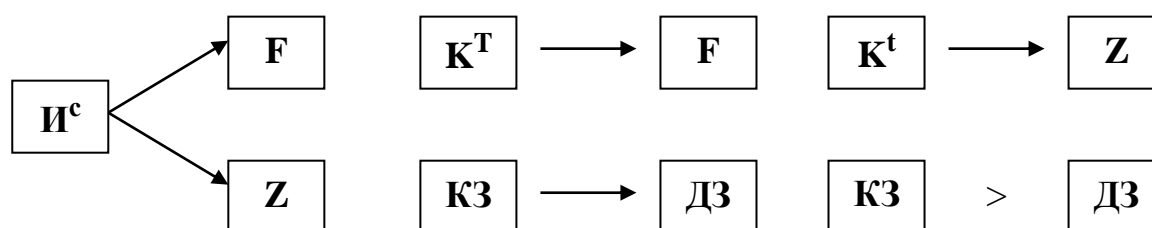


Рисунок 4.1 – Основні принципи фінансування підприємства

## 4.2 Практичні завдання

1. Скласти матричний баланс на початок року („чисельник" клітини матриці).
2. Скласти матричний баланс на кінець року („знаменник" клітини матриці).
3. Скласти різницевий матричний баланс: різниця між сумами на кінець і початок року (нижній правий кут клітини матриці).
4. Проаналізувати матричний баланс, визначивши позитивні і негативні сторони в фінансовому стані підприємства.
5. Запропонувати вид, структуру джерел фінансування майна підприємства для покращення фінансової стійкості підприємства, зменшення вартості капіталу, підвищення ринкової вартості підприємства.

### 4.3 Питання для контролю знань

1. Яка технологія побудови матричного балансу?
2. Які джерела фінансування використовуються для фінансування необоротних активів?
3. Які джерела коштів використовуються для фінансування запасів?
4. Які джерела коштів використовуються для фінансування дебіторської заборгованості?
5. Охарактеризуйте основні правила фінансування майна підприємства.

## 5 ПРАКТИЧНЕ ЗАНЯТТЯ №5

### Тема 3 АНАЛІЗ МАЙНА ПІДПРИЄМСТВА

#### 5.1 Необхідні теоретичні відомості

Майно забезпечує підприємницьку діяльність господарюючої системи.

**Майно** - це ресурси, контрольовані підприємством в результаті минулих подій, використання яких, як очікується, призведе до надходження економічних вигод у майбутньому.

Залежно від характеру використання споживчих якостей речей їх поділяють на такі, що споживаються (оборотні активи), і такі, що не споживаються (необоротні активи).

Майно підприємства виступає, з одного боку, у грошовій або речовій формі, а з іншого – у формі власного або чужого. Зміна величини майна підприємства відбувається за рахунок самофінансування і шляхом залучення позикових коштів.

#### *Етапи та показники аналізу майна підприємства*

**Перший етап** – вертикальний та горизонтальний аналіз активів на основі порівняльного аналітичного балансу (див. практичне заняття №3). Аналізується:

- структура балансу,
- динаміка балансу;
- структурна динаміка балансу.

**Другий етап.** Оптимальність нарощення активів підприємства визначається за допомогою порівняння темпів приросту активів ( $t_A$ ) з темпами приросту чистого доходу ( $t_S$ ) та темпами приросту чистого прибутку ( $t_{PN}$ ), «золоте правило економіки»:

$$t_{PN} > t_S > t_A > 100\% . \quad (5.1)$$

Порівняння темпів приросту можна оформити в таблицю (табл. 5.1).

Таблиця 5.1 – Оцінка виконання «золотого правила економіки»

Показник	На початок року	На кінець року	Темпи росту, %
Чистий прибуток (збиток) (PN) (Ф2350)			
Чистий дохід (виручка) від реалізації (S)(Ф2000)			
Розмір капіталу (A) (A1300)			

Якщо вище зазначені умови виконуються, то це є свідченням того, що:

1. Обсяг реалізації продукції і прибуток зростає більш високими темпами ніж вкладений капітал, тобто ресурси підприємства використовуються більш ефективно і це означає прискорення оборотності коштів підприємства;
2. Прибуток підприємства збільшується більш інтенсивно ніж обсяг реалізації, що свідчить про відносне зниження витрат виробництва.
3. Економічний потенціал зростає оскільки всі темпи зміни показників більше 100%.
4. Перевищення темпів зростання прибутку над темпами зростання сукупних активів і виручки від реалізації свідчить про підвищення рівня рентабельності.
5. Якщо темпи приросту прибутку більше темпів приросту активів, а темпи приросту обсягів менші, то підвищення ефективності використання активів відбувалося тільки за рахунок зростання цін на продукцію.

**Третій етап** - вивчення коефіцієнтів постійності і мобільності активів підприємства та співвідношення між необоротними і оборотними активами.

*Індекс постійності (I<sub>n</sub>)* – це відношення необоротних активів до всіх активів. Якщо цей показник низький, то це говорить про низький виробничий потенціал, тобто необхідно здійснювати додаткові капітальні інвестиції (необхідно поповнення власного капіталу або залучення довгострокових позикових коштів).

*Індекс мобільності (I<sub>m</sub>)* – це відношення оборотних активів до всіх активів (або одиниця мінус коефіцієнт постійності).

$$I_n = \frac{НА}{Б} \cdot 100 \% > 40\% - \text{важка структура активів.} \quad (5.2)$$

$$I_m = \frac{ОА}{Б} \cdot 100 \% > 60\% - \text{активи мобільні.} \quad (5.3)$$

Якщо частка необоротних акти складає більше 40 %, деякі аналітики говорять про «важку» структуру активів, менше – «легку». «Важка» структура свідчить про значні накладні витрати і високу чутливість до зміни виручки, «легка» – про мобільність підприємства. За нормальних умов темпи приросту оборотних активів повинні бути вищі ніж темпи приросту необоротних активів:

*Коефіцієнт співвідношення оборотних і необоротних активів (чи навпаки)* – це відношення оборотних активів до необоротних активів. Цей коефіцієнт повинен збільшуватися, що дасть можливість підвищити ліквідність балансу підприємства. Негативною є різка зміна.

**Четвертий етап** - характеристика основних засобів оцінюється за показниками, що наведені в таблиці 5.2.

Таблиця 5.2 – Показники оцінки основних засобів

Показники	Алгоритм розрахунку	Характеристика
1	2	3
1. Виручка від реалізації, т. грн.	Ф2000	
2. Прибуток (збиток), тис. грн.	Ф2290(2295)	
3. Фондовіддача, грн.	$\text{Фв} = \frac{\text{Виручка від реалізації продукції / Середньорічна вартість основних засобів}}{= \frac{\text{Ф2000}}{(\text{A1011гр.3} + \text{A1011 гр.4}) / 2}}$	Відображає суму виробленої продукції на одну грн. основних засобів
4. Коефіцієнт реальної вартості основних засобів у майні підприємства	$\text{Крвоз} = \frac{\text{Вартість основних засобів (залишкова)}}{\text{Вартість майна}} = \text{A1010/A1300}$	Відображає питому вагу залишкової вартості основних засобів у загальній вартості майна підприємства
5. Коефіцієнт зносу основних засобів	$\text{Кзн} = \frac{\text{Накопичений знос/Первісна вартість основних засобів}}{= \text{A1012/A1011}}$	Показує рівень зносу основних засобів. Рекомендоване значення - менше 0,5.
6. Коефіцієнт придатності основних засобів	$\text{Кпр} = 1 - \text{Кзн}$	Відображає частину основних засобів, придатних до експлуатації. . Рекомендоване значення - більше 0,5.
7. Коефіцієнт оновлення основних засобів	$\text{Кон} = \frac{\text{Вартість ОЗ, що надійшли за період}}{\text{Вартість ОЗ на кінець періоду}}$	Характеризує, яка частка нових основних засобів в їх вартості на кінець звітного періоду
8. Коефіцієнт вибуття основних засобів	$\text{К виб} = \frac{\text{Вартість ОЗ, що вибули за період}}{\text{Вартість ОЗ на початок періоду}}$	Характеризує інтенсивність вибуття основних засобів
9. Рентабельність основних засобів, %	$\text{Роз} = \frac{\text{Ф2290} * 100\%}{(\text{A1011гр.3} + \text{A1011 гр.4}) / 2}$	Визначає рівень використання основних засобів

Дані для розрахунку  $K_{виб.}$  та  $K_{он.}$  містяться в додатках до фінансових звітів.

## 5.2 Практичні завдання

1. Провести оцінку виконання «золотого правила економіки на підприємстві». Зробити висновки.
2. Оцінити мобільність активів підприємства. Зробити висновки.
3. Провести оцінку основних засобів підприємства за показниками, наведеними в таблиці 5.2. Зробити висновки.

## 5.3 Питання для контролю знань

1. Яка економічна суть і структура майна підприємства?
2. У чому полягає відмінність між оборотними і необоротними активами?
3. Як проводиться горизонтальний і вертикальний аналіз майна підприємства?
4. Які коефіцієнти характеризують структуру активів підприємства?
5. У чому полягає «золоте правило економіки»?
6. За якими показниками здійснюється аналіз ефективності використання основних засобів підприємства?

## 6 ПРАКТИЧНЕ ЗАНЯТТЯ №6

### Тема 3 АНАЛІЗ МАЙНА ПІДПРИЄМСТВА

#### 6.1 Необхідні теоретичні відомості

##### *Етапи та показники аналізу майна підприємства*

**П'ятий етап** - факторний аналіз фондівдачі та рентабельності основних засобів.

На зміну фондівдачі впливають два фактори:

1-ий - зміна обсягу виручки від реалізації:

$$\frac{\text{Зміна обсягу виручки від реалізації}}{\text{Первісна вартість основних засобів за минулий період}} \cdot \quad (6.1)$$

2-ий - зміна первісної вартості основних фондів:

$$\text{Фондівдача за зв. п.} - \frac{\text{Виручка від реалізації за звітний період}}{\text{Первісна вартість основних засобів за минулий період}} \cdot \quad (6.2)$$

На зміну рентабельності основних засобів впливають два фактори:



1-ий зміна обсягу виручки від реалізації:

$$\frac{\text{Зміна прибутку}}{\text{Первісна вартість основних засобів за минулий період}} \cdot 100\% . \quad (6.3)$$

2. Зміна середньорічної вартості основних фондів:

$$\text{Рентабельність за зв. п.} - \frac{\text{Прибуток за звітний період}}{\text{Первісна вартість основних засобів за минулий п.}} \cdot 100\% \quad (6.4)$$

**Шостий етап** – оцінка рівня виробничого потенціалу підприємства щодо забезпеченості виробничого процесу засобами виробництва.

Таблиця 6.1 - Оцінка виробничого потенціалу підприємства

Показники	На початок періоду		На кінець періоду		Відхилення	
	грн.	%	грн.	%	грн.	%
Основні засоби						
Виробничі запаси						
Незавершене виробництво						
Всього виробничий потенціал		100		10		
У % до майна	-		-		-	

В залежності від галузевої спрямованості, питома вага виробничого потенціалу підприємства може коливатися. Але слід пам'ятати, що наближення розміру виробничого потенціалу до 100% свідчить про порушення нормального господарського обігу, а розмір, менший за 50%, може свідчити про недостатність виробничого потенціалу на підприємстві.

**Сьомий етап** – аналіз якісних зрушень в майновому стані. На зміну виручки від реалізації підприємства впливає низка факторів. Факторами першого порядку є два фактори: зміна середньої величини активів; зміни ресурсовіддачі (коефіцієнту оборотності активів).

Ресурсовіддача визначається по формулі:

$$RO = \frac{S}{A} = \frac{\Phi 2000}{A1300} . \quad (6.5)$$

Таблиця 6.2 – Оцінка якісних зрушень в майновому стані

Показники	На початок періоду (0)	На кінець періоду (1)
Активи, тис. грн., А (А1300)		
Чиста виручка від реалізації, тис. грн., S (Ф2000)		
Ресурсовіддача, грн./грн.. (RO)		

Зміна виручки від реалізації визначається:

$$\Delta S = S_1 - S_0; \quad (6.6)$$

Зміна виручки за рахунок ресурсовіддачі (інтенсивного фактора):

$$\Delta S(RO) = (RO_1 - RO_0) \cdot A_1. \quad (6.7)$$

Зміна виручки за рахунок вартості активів (екстенсивного фактора):

$$\Delta S(A) = (A_1 - A_0) \cdot RO_0. \quad (6.8)$$

Перевірка:

$$\Delta S = \Delta S(RO) + \Delta S(A). \quad (6.9)$$

## 6.2 Практичні завдання

1. Провести факторний аналіз фондovіддачі та рентабельності основних засобів підприємства. Зробити висновки.
2. Оцінити рівень виробничого потенціалу підприємства щодо забезпеченості виробничого процесу засобами виробництва. Заповнити таблицю 6.1, зробити висновки.
3. Виконати аналіз якісних зрушень в майновому стані підприємства, заповнити таблицю 6.2. Зробити висновки.

## 6.3 Питання для контролю знань

1. Що характеризують коефіцієнт зносу та придатності основних засобів?
2. Які фактори впливають на фондovіддачу?
3. Які фактори впливають на рентабельність основних засобів?
4. Які складові виробничого потенціалу підприємства?
5. Які обсяги виробничого потенціалу повинні бути у підприємства залежно від галузі діяльності?
6. Що показує коефіцієнт оборотності активів?
7. Які фактори впливають на виручку від реалізації?

## 7 ПРАКТИЧНЕ ЗАНЯТТЯ №7

### Тема 4 АНАЛІЗ ФІНАНСОВОЇ СТІЙКОСТІ ПІДПРИЄМСТВА

#### 7.1 Необхідні теоретичні відомості

Одним з важливіших характеристик фінансового стану підприємства з позиції довгострокової перспективи є стабільність.

До кількісного визначення фінансової стійкості існує два підходи:

– оцінка проводиться тільки на основі даних пасиву, тобто орієнтування виключно на данні про джерела фінансування тобто на капітал.

– аналіз взаємозв'язку між активом і пасивом балансу, тобто дослідження напрямків використання коштів.

Безумовно, коефіцієнти, що розраховані по даним пасиву балансу є основними в цьому блоці аналізу. Проте важливим є не тільки те звідки залучені кошти, а й куди вони вкладені, яка структура вкладень.

Найбільш повним є другий підхід бо важливим є не тільки звідки залучені кошти, а й яка структура вкладень.

Показники оцінки оптимальності співвідношення власного і залученого капіталу можна поділити на 2 блоки:

1) **Коефіцієнти капіталізації** – характеризують фінансову стійкість з позицій структури джерел;

2) **Коефіцієнти покриття** – характеризують фінансову стійкість з позицій витрат, пов'язаних з обслуговуванням зовнішніх джерел залучених коштів.

Розглянемо детально групи цих показників.

### **Коефіцієнти капіталізації**

1) **Коефіцієнт фінансової автономії (незалежності) ( $K_a$ )** – характеризує частку власності власників підприємства (власного капіталу) в загальній сумі коштів, що авансовані в його діяльність.

Визначається за формулою:

$$K_a = \frac{\text{Власний капітал}}{\text{Всього джерел коштів}}. \quad (7.1)$$

Чим вище значення  $K_{авт.}$ , тим підприємство більш стійке, стабільне і більш незалежне від зовнішніх кредиторів.

На практиці встановлено, що загальна сума заборгованості не повинна перевищувати суму власних джерел фінансування, тобто критичне значення  $K_{авт} = 0,5$ .

2) **Коефіцієнт фінансової залежності ( $K_{ф.з}$ )** – характеризує частку залучених коштів в загальній сумі коштів фінансування.

Коефіцієнт розраховується за формулою:

$$K_{ф.з} = \frac{\text{Всього джерел коштів}}{\text{Власний капітал}}. \quad (7.2)$$

Тобто

$$K_{ф.з} = \frac{1}{K_a}. \quad (7.3)$$

Отже:  $K_a \cdot K_{ф.з} = 1$

Зростання цього показника в динаміці означає зростання частки позикових коштів в фінансуванні підприємства, а отже, втрату фінансової незалежності.

Якщо  $K_{зал}$  наближається до 1, це означає, що власники повністю фінансують своє підприємство.

3) **Коефіцієнт фінансового ризику ( $K_{ф.р}$ )** – показує співвідношення залучених коштів і власного капіталу.

$K_{ф.р}$  показує скільки одиниць залучених коштів приходить на кожен одиницю власних.

Розрахунок цього показника відбувається за формулою:

$$K_{ф.р} = \frac{\text{Залучені кошти}}{\text{Власний капітал}}. \quad (7.4)$$

Зростання показника в динаміці свідчить про посилення залежності підприємства від зовнішніх інвесторів і кредиторів, тобто про зниження фінансової стійкості, і, навпаки. Оптимальне значення  $K_{ф.р} \leq 0,5$ . Критичне значення показника – 1.

4) **Коефіцієнт маневреності власного капіталу ( $K_m$ )** – показує яка частина власного оборотного капіталу знаходиться в обігу, тобто в тій формі, яка дозволяє вільно маневрувати цими коштами, а яка капіталізована.

$$K_m = \frac{\text{Власні оборотні кошти}}{\text{Власний капітал}}. \quad (7.5)$$

Показник власних оборотних коштів ( $K_{в.об.к.}$ ) характеризує ту частину власного капіталу підприємства, яка є джерелом покриття його поточних активів.

$K_{в.об.к.}$  можна розрахувати двома способами:

а) від суми власного капіталу вирахувати вартість необоротних активів:

$$K_{в.об.к.} = I_p\Pi - I_pA + II_p\Pi. \quad (7.6)$$

б) від суми оборотних активів вирахувати суму короткострокового позикового капіталу:

$$K_{в.об.к.} = II_pA - III_p\Pi. \quad (7.7)$$

Таким чином формула розрахунку коефіцієнта маневрування капіталу:

$$K_m = \frac{I_p\Pi - I_pA + II_p\Pi}{I_p\Pi} \quad (7.8)$$

Коефіцієнт повинен бути досить високим, щоб забезпечити гнучкість в використанні власних коштів підприємства.

## Коефіцієнти покриття

1) *Коефіцієнт структури покриття довгострокових вкладень* - показує яка частина основних засобів і інших нематеріальних активів профінансована зовнішніми інвесторами:

$$K_{п.д.в.} = \frac{\text{Довгострокові пасиви}}{\text{Необоротні активи}}. \quad (7.9)$$

2) *Коефіцієнти структури довгострокових джерел фінансування* містять два взаємодоповнюваних показника:

а) *коефіцієнт довгострокового залучення позикових коштів*:

$$K_{д.з.п.к.} = \frac{\text{Довгострокові зобов'язання і забезпечення}}{\text{Власний капітал} + \text{Довгострокові зобов'язання і забезпечення}}. \quad (7.10)$$

б) *коефіцієнт фінансової незалежності капіталізованих джерел*:

$$K_{ф.н.к.д.} = \frac{\text{Власний капітал}}{\text{Власний капітал} + \text{Довгострокові зобов'язання і забезпечення}} \quad (7.11)$$

$$K_{д.з.п.к.} + K_{ф.н.к.д.} = 1$$

Зростання  $K_{д.з.п.к.}$  є, в певному сенсі, негативною тенденцією, бо зважаючи на довгострокову перспективу, підприємство все більш залежить від зовнішніх інвесторів.

Вважають, що  $K_{ф.н.к.д.} \geq 0,6$ .

Важливим показником фінансової стійкості підприємства є вид джерел фінансування запасів і витрат ( $Z$ ).

$$Z = A_{1100} + A_{1110} + A_{1170} + A_{1190}. \quad (7.12)$$

Для характеристики джерел фінансування запасів і витрат використовуються такі показники:

1) власні оборотні кошти:

$$E^c = I^c - F. \quad (7.13)$$

2) власні оборотні кошти і довгострокові залучені джерела:

$$E^T = I^c - F + K^T = E^c + K^t. \quad (7.14)$$

3) загальна величина основних джерел формування запасів і витрат:

$$E^\Sigma = E^c + K^T + K^t. \quad (7.15)$$

Трьом показникам наявності джерел формування запасів і витрат відповідають три показники забезпеченості запасів і витрат джерелам їх формування:

1) надлишок (+) або нестача (-) власних оборотних коштів:

$$\pm \delta^c = E^c - Z. \quad (7.16)$$

2) надлишок (+) або нестача (-) власних оборотних коштів і довгострокових залучених джерел:

$$\pm \delta^T = E^T - Z. \quad (7.17)$$

3) надлишок (+) або нестача (-) загальної величини основних джерел:

$$\pm \delta^\Sigma = E^\Sigma - Z. \quad (7.18)$$

За допомогою цих показників визначається трьохкомпонентний тип фінансової стійкості підприємства:

$$S(\delta) = \begin{cases} 1, & \text{коли } \delta > 0 \\ 0, & \text{коли } \delta < 0 \end{cases} \quad (7.19)$$

Підприємство може характеризуватися одним з чотирьох типів фінансової стійкості:

1. *Абсолютна фінансова стійкість*:  $S = \{1;1;1\}$  характеризується тим, що всі запаси підприємства покриваються власними коштами, тобто організація не залежить від зовнішніх кредиторів. Це не ідеальна ситуація, зустрічається вкрай рідко і свідчить про те, що керівництво компанії не вміє і не має змоги використовувати зовнішні джерела коштів для основної діяльності. Графічно відобразити цей стан можна таким чином (рисунок 7.1).

2. *Нормальна фінансова стійкість*:  $S = \{0;1;1\}$ . В цій ситуації підприємство використовує для покриття запасів крім власних коштів довгострокові залучені кошти. Цей тип фінансової стійкості є бажаним для підприємства з точки зору фінансового менеджменту.

3. *Нестійке фінансове положення*:  $S = \{0;0;1\}$  характеризується недостатністю у підприємства “нормальних” джерел для фінансування запасів. В цей ситуації ще існує можливість відновлення рівноваги за рахунок поповнення джерел власних коштів, скорочення дебіторської заборгованості, прискорення обіговості запасів.

4. *Кризовий фінансовий стан*:  $S = \{0;0;0\}$  характеризується ситуацією при якій підприємство має кредити і позики, не погашені в строк, а також прострочену кредиторську заборгованість. Підприємство знаходиться на межі банкрутства.

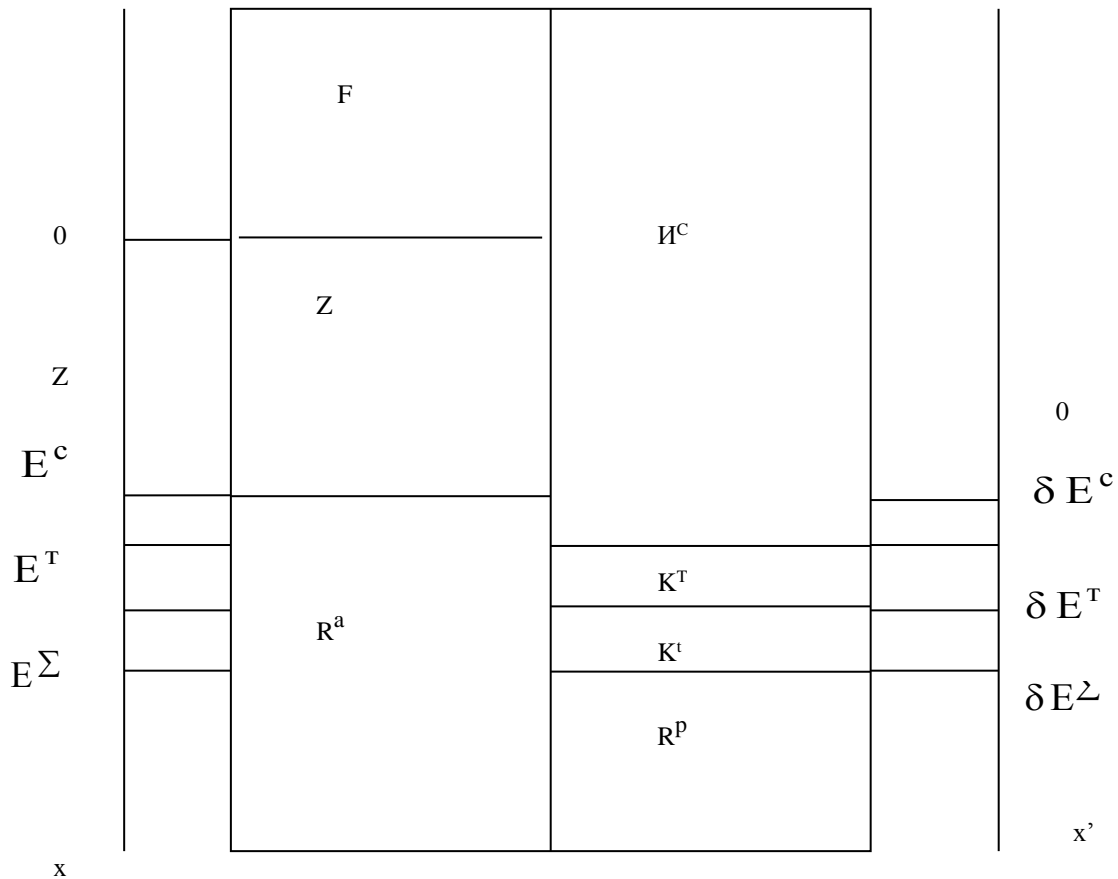


Рисунок 7.1 – Фінансова діаграма абсолютно стійкого стану

## 7.2 Практичні завдання

Необхідно провести оцінку фінансової стійкості підприємства, використовуючи коефіцієнти, розраховані по пасиву балансу і коефіцієнти, що відображають зв'язок між джерелами формування коштів підприємства і структурою вкладень.

А саме:

1. Оцінити оптимальність співвідношення власного і позикового капіталу підприємства (з допомогою коефіцієнтів капіталізації і покриття).
2. Визначити тип фінансової стійкості підприємства та відобразити його графічно. Для цього за даними розрахунків заповнити таблицю 7.1.

Таблиця 7.1 – Визначення типу фінансової стійкості підприємства

Показники	На початок періоду	На кінець періоду
1	2	3
1. Загальна величина запасів і витрат ( $Z$ )		
2. Наявність власних обігових коштів ( $E^c$ )		
3. Розмір функціонуючого капіталу ( $E^T$ )		

Продовження таблиці 7.1

1	2	3
4. Загальна величина основних джерел фінансування запасів і витрат ( $E^{\Sigma}$ )		
5. $\delta^c = E^c - Z$		
6. $\delta^T = E^T - Z$		
7. $\delta^{\Sigma} = E^{\Sigma} - Z$		
8. Трьохкомпонентний показник фінансової стійкості $S = \{S(\pm\delta^c), S(\pm\delta^T), S(\pm\delta^{\Sigma})\}$		

3. Зробити аналіз отриманих результатів.

### 7.3 Питання для контролю знань

1. Назвіть та охарактеризуйте підходи до визначення фінансової стійкості.
2. Які з підходів до визначення фінансової стійкості є більш повним? Чому?
3. Що характеризують коефіцієнти капіталізації?
4. Яку інформацію надають користувачам фінансової звітності коефіцієнти покриття?
5. Яким чином пов'язані між собою коефіцієнти автономії, фінансової залежності та фінансового ризику?
6. Про що свідчить зростання коефіцієнту фінансового ризику? маневреності власного капіталу?
7. Назвіть показники які характеризують види джерел формування оборотних засобів?
8. Які показники забезпеченості запасів джерелами формування відповідають показникам джерел формування запасів?
9. Назвіть і охарактеризуйте типи фінансової стійкості.
10. Який тип фінансової стійкості є бажаним для підприємства з точки зору фінансового менеджменту?

## 8 ПРАКТИЧНЕ ЗАНЯТТЯ №8

### Тема 4 АНАЛІЗ ФІНАНСОВОЇ СТІЙКОСТІ ПІДПРИЄМСТВА

#### 8.1 Необхідні теоретичні відомості

#### *Оцінка запасу фінансової стійкості*

Важливим аспектом фінансового аналізу є визначення запасу фінансової стійкості. Такий аналіз називають маржинальним аналізом. Методика його



базується на вивченні співвідношення між трьома групами важливих економічних показників: «витрати – обсяг виробництва (реалізації) продукції – прибуток» і прогнозуванні величини кожного із цих показників при заданому значенні інших.

**Запас фінансової стійкості** характеризує рівень захищеності основної діяльності, який є у підприємства на даний момент і яким можна скористатися на випадок непередбачених обставин. Одночасно запас фінансової стійкості визначає захищеність кредиторів та постачальників від можливої несплати коштів за розрахунками.

Запас фінансової стійкості характеризують:

- поріг рентабельності;
- зона безпеки;
- показники операційного, фінансового, операційно-фінансового левериджу.

Умовні позначення:

S - чиста виручка від реалізації;

VC – змінні витрати;

FC – постійні витрати;

AVC - середні змінні витрати на одиницю продукції;

$P_{IT}$  - прибуток до сплати відсотків і податків;

PN – чистий прибуток;

CM – маржинальний прибуток;

P – ціна одиницю продукції;

Q – обсяг від реалізації в натуральних одиницях.

Основним показником, що характеризує *перший напрям* є точка беззбитковості (критичний обсяг реалізації, поріг рентабельності).

**Точка беззбитковості** (критичний обсяг реалізації, поріг рентабельності) характеризує обсяг реалізації, при якому доходи підприємства дорівнюють його витратам, а прибуток, як і збиток, дорівнює нулю.

Щоб визначити точку беззбитковості сукупні витрати підприємства поділяють на змінні та постійні.

**Змінні витрати (VC)** змінюються прямо пропорційно до змін обсягу виробництва.

**Постійні витрати (FC)** залишаються незмінними (або майже незмінними) при змінні обсягу виробництва.

На практиці трапляється дуже мало статей витрат, котрі дійсно можна віднести до суто постійних, або, навпаки, суто змінних. Однак для більшої яскравості аналізу вдаються до деяких спрощень. До змінних витрат слід відносити собівартість реалізованої продукції, інші операційні витрати; до постійні витрат – адміністративні витрати, витрати на збут.

Змінні витрати є постійними в структурі собівартості одиниці продукції, незалежно від обсягу її випуску. З іншого боку, за умови збільшення обсягів виробництва спостерігається скорочення постійних витрат на одиницю.

**Точка беззбитковості в натуральних одиницях** (поріг рентабельності) розраховується за формулою:

$$BEP = FC / (P - AVC). \quad (8.1)$$

де  $BEP$  - точка беззбитковості (одиниць продукції),  
 $FC$  - постійні витрати підприємства,  
 $P$  - ціна одиниці продукції,  
 $AVC$  - змінні витрати на одиницю продукції,

**Маржинальний прибуток (вкладений доход) на весь обсяг ( $CM$ )** – розраховується як різниця між обсягами реалізованої продукції і обсягами змінних витрат за формулою:

$$CM = S - VC, \text{ або} \quad (8.2)$$

$$CM = FC + P_{IT}. \quad (8.3)$$

**Маржинальний прибуток на одиницю продукції ( $CM_1$ )** - це різниця між ціною та середніми змінними витратами:

$$CM_1 = P - AVC, \quad (8.4)$$

При зміні обсягів виробництва прибуток до виплати податків та відсотків змінюється на таку саму величину, що й маржинальний прибуток.

**Коефіцієнт маржинального прибутку на весь обсяг ( $K_{CM}$ )** показує частку маржинального прибутку в чистому доході. Розраховується:

$$K_{CM} = CM / S \cdot 100\%. \quad (8.5)$$

**Коефіцієнт маржинального прибутку на одиницю продукції ( $K_{CM_1}$ )**

$$K_{CM_1} = P - AVC / P \cdot 100\%. \quad (8.6)$$

**Точка беззбитковості в грошових одиницях**

$$BEP = FC / (P - AVC) \cdot P. \quad (8.7)$$

або

$$BEP = FC / K_{CM_1}. \quad (8.8)$$

Чим вищий поріг рентабельності, тим складніше його перевищити. З низькою межею рентабельності легше переносити зменшення попиту, відмовитись від завищеної ціни реалізації. Отже, ідеальними умовами для підприємства є поєднання низьких постійних витрат з високим маржинальним прибутком. Необхідно знаходити вдалий компроміс між постійними та змінними витратами.

Для того, щоб визначити, який обсяг продукції забезпечить підприємству отримання заданої величини прибутку використовують формулу:

$$Q^* = FC + OP / (P - AVC). \quad (8.9)$$

**Зона безпеки** характеризує величину можливого зниження обсягу продаж без ризику понести збитки. Зона безпеки аналізується за допомогою запасу фінансової міцності (абсолютного показника) та коефіцієнта запасу фінансової міцності (відносного показника).

Запас фінансової міцності показує величину, на яку фактичний або запланований обсяг реалізації перевищує поріг рентабельності

*Запас фінансової міцності (ЗФМ)* - це сума, на яку підприємство може знизити обсяг реалізації до моменту появи збитків.

Запас фінансової міцності можна визначити за формулою:

$$ЗФМ = S - BEP. \quad (8.10)$$

**Коефіцієнт запасу фінансової міцності (КЗФМ)** характеризує ризик нерентабельної роботи підприємства (зворотний зв'язок). Чим більша величина коефіцієнту запасу міцності, тим фінансово стійкіше підприємство, тим менший ризик збитковості:

$$КЗФМ = (S - BEP) * 100\% / S. \quad (8.11)$$

Коефіцієнт запасу фінансової міцності показує, на скільки відсотків підприємство може знизити обсяг реалізації, не зазнаючи при цьому збитків.

Створення та функціонування будь-якого підприємства спрощено являє собою процес інвестування фінансових ресурсів на довгостроковій основі з метою отримання прибутку та супроводжується невизначеністю.

Рівень та мінливість прибутку залежить:

1) Від того, наскільки раціонально використані фінансові ресурси підприємства, тобто у що вони вкладені ( в цьому випадку виникає поняття виробничого ризику).

2) Від структури джерел фінансування ( фінансовий ризик).

**Виробничий ризик** зумовлений мінливістю цін на вироблену продукцію та ресурси, регіональними та галузевими особливостями тощо. *Виробничий ризик* відбивається в структурі активів підприємства.

Суттєвою складовою виробничого ризику є **операційний ризик**, який виникає в межах операційної діяльності.

**Фінансовий ризик виникає** як результат рішення підприємства використовувати позиковий капітал. *Фінансовий ризик* пов'язаний із структурою пасивів підприємства.

Кількісне оцінювання ризику та факторів, що його зумовлюють, здійснюється на підставі аналізу чутливості прибутку. Ця чутливість називається левериджем. *Рівень левериджу* - це взаємозв'язок прибутку і вартісної оцінки витрат активів чи пасивів, які було здійснено для отримання цього прибутку.

В економіці термін «леверидж» означає процес, коли незначна зміна одного фактора може призвести до значних змін результативного показника.

У термінах фінансів леверидж – це використання постійних операційних та постійних фінансових витрат у намаганнях збільшити прибутковість підприємства.

### **Операційний леверидж**

**Операційний леверидж** утворюється за рахунок використання підприємством постійних операційних витрат. Операційний леверидж полягає у потенційній можливості підприємства впливати на темпи зміни операційного прибутку (прибутку до сплати відсотків і податку) шляхом зміни обсягів і структури операційних витрат (постійних і змінних).

Операційний леверидж визначається оцінюванням взаємозв'язку між виручкою і прибутком до сплати відсотків та податків (операційного прибутку). Сила дії операційного левериджу полягає в тому, що будь-яка зміна виручки тягне за собою більш значну зміну прибутку до сплати відсотків та податків. Це зумовлено наявністю у підприємства операційних постійних витрат, що не змінюються (або майже не змінюються) із зростанням або зниженням виручки.

Вплив операційного важеля на фінансові результати діяльності підприємства можна визначити за допомогою формули:

$$t_{PII} = t_S \cdot OL. \quad (8.12)$$

де  $t_{PII}$  – темп зміни прибутку до сплати відсотків і податків, %;

$t_S$  – темп зміни виручки від реалізації, %;

$OL$  – рівень операційного левериджу (сила дії операційного левериджу).

**Сила дії операційного левериджу** показує на скільки відсотків зміниться (збільшиться або зменшиться) прибуток підприємства при зміні (збільшенні або зменшенні) виручки від реалізації на один відсоток і визначається за формулами:

$$1) OL = \frac{CM}{P_{IT}}; \quad (8.13)$$

$$2) OL = \frac{P_{IT} + FC}{P_{IT}}; \quad (8.14)$$

$$3) OL = \frac{S - VC}{P_{IT}}; \quad (8.15)$$

$$4) OL = \frac{t_{PII}}{t_S}. \quad (8.16)$$

Чим більше значення сили дії операційного левериджу, тим вищий ризик підприємницької діяльності, оскільки незначні коливання в обсягах продажу викликають суттєві зміни в розмірах прибутку.

Якщо  $S > BEP$ , то сила дії операційного левериджу позитивна. У цьому випадку зміна прибутку до сплати відсотків та податків відбувається у тому

самому напрямі, що й зміна обсягу продаж (тобто зі зростанням обсягу продаж величина прибутку до сплати відсотків та податків збільшується).

Якщо  $S < BEP$ , то сила дії операційного левериджу негативна і зміна збитків протилежна зміні обсягу продажів (якщо обсяги зростають, то збитки скорочуються).

## 8.2 Практичні завдання

Розв'язати задачі:

**Задача 1.** Використовуючи дані, наведені у табл.8.1, розрахуйте:

- 1) – прибуток;
  - маржинальний прибуток та коефіцієнт маржинального прибутку;
  - поріг рентабельності;
  - запас фінансової міцності по підприємству;
  - коефіцієнт запасу фінансової міцності.
- 2) Як вплине на прибуток і поріг рентабельності:
  - зниження постійних витрат на 10 %,
  - зниження змінних витрат на 10 %,
  - зростання обсягів продажу на 10%, зниження обсягів продажу на 5%.

Таблиця 8.1 – Вихідні дані

Показник	Значення
Кількість реалізованої продукції, од.	2000
Ціна за одиницю, грн.	340
Чиста виручка від реалізації, грн.	
Постійні витрати, грн.	50000
Середні змінні витрати на одиницю, грн.	270

**Задача 2.** Підприємство продає продукцію, за умов, показаних в таблиці 8.2 (гр, од.). Скільки треба продати продукції, щоб підприємство було беззбитковим. Розрахуйте обсяг продажу, що забезпечить прибуток в розмірі 30 гр. од.

Таблиця 8.2 – Вихідні дані

Показник	Значення
Амортизація	60
Орендна плата	180
Виробнича собівартість	15
Ціна	20

Проаналізуйте отримані данні.

**Задача 3.** Постійні витрати підприємства за рік складають 20 000 грн., ціна одиниці продукції 24 грн., змінні витрати на одиницю продукції - 18 грн. Необхідно визначити критичний обсяг продажу в натуральних одиницях. Як зміняться значення даного показника, якщо:

- 1) постійні витрати зростуть на 15%;
- 2) ціна зросте на 3 грн.;
- 3) змінні витрати зростуть на 10%;
- 4) зміняться в заданих пропорціях всі три фактори.

**Задача 4.** Заповніть табл. 8.3. При збільшенні обсягів продаж на 50 % прибуток якого підприємство збільшиться більше і чому?

Таблиця 8.3 – Оцінка операційного левериджу

Показники	До зміни обсягів продаж		Після 50 % збільшення обсягів продажу	
	Підприємство 1	Підприємство 2	Підприємство 1	Підприємство 2
Чистий дохід, грн.	700	800		
Операційні витрати, грн.:				
постійні	300	100		
змінні	200	400		
Прибуток до сплати відсотків та податків, грн.				
Приріст прибутку до сплати відсотків та податків, %	-			
Сила дії операційного левериджу	-			

**Задача 5.** Заповніть табл. 8.4. Визначте залежність величини прибутку до сплати відсотків та податків від зміни обсягу реалізації. Як змінюється сила дії операційного левериджу із зростанням обсягу реалізації на 10%?

Таблиця 8.4 – Оцінка операційного левериджу, тис, грн.

Показники	Значення показника	Приріст чистого доходу + 10%
Чиста виручка від реалізації	50 000	
Змінні витрати	25 000	
Маржинальний прибуток (вкладений дохід)		
Постійні витрати	15 000	
Поріг рентабельності		
Запас фінансової міцності		
Коефіцієнт запасу фінансової міцності, %		
Прибуток до сплати відсотків та податків		
Темп приросту прибутку до сплати відсотків та податків, %	-	
Сила дії операційного левериджу		

**Задача 6.** Заповніть таблицю 8.5. Зробіть висновки. На скільки відсотків збільшиться операційний прибуток при збільшенні обсягу реалізації на 10%.

Таблиця 8.5 – Оцінка операційного левериджу

Показники	За фінансовою звітністю	Рівень беззбитковості
Чистий дохід (виручка), грн.		
Собівартість реалізованої продукції, грн.		
Валовий прибуток, грн.		
Адміністративні витрати, грн.	10000	
Витрати на збут, грн.	12200	
Операційний прибуток, грн.		
Маржинальний прибуток, грн.		
Обсяги реалізованої продукції в умовно-натуральних одиницях, од.	60 000	
Ціна умовно-натуральної одиниці продукції, грн.	6,2	6,2
Собівартість умовно-натуральної одиниці продукції, грн.	4,9	4,9
Коефіцієнт запасу фінансової міцності		–
Операційні витрати, грн.		
Постійні витрати, грн.		
Сила дії операційного левериджу		–

### 8.3 Питання для контролю знань

1. Що характеризує запас фінансової стійкості підприємства?
2. Що таке маржинальний прибуток?
3. У чому полягає аналіз критичного обсягу реалізації?
4. Розкрийте сутність «зони безпеки»?
5. У чому суть терміна «леверидж»?
6. В чому суть операційного левериджу?
7. Що показує сила дії операційного левериджу?

## 9 ПРАКТИЧНЕ ЗАНЯТТЯ №9

### Тема 4 АНАЛІЗ ФІНАНСОВОЇ СТІЙКОСТІ ПІДПРИЄМСТВА

#### 9.1 Необхідні теоретичні відомості

##### *Фінансовий леверидж*

Операційний леверидж впливає на прибуток до сплати відсотків і податків (або операційний прибуток), а фінансовий - на чистий прибуток. Змінюючи співвідношення між власним та позиковим капіталом, можна впливати на прибуток і рентабельність власного капіталу. Це характеризується категорією фінансового левериджу.

Отже, **фінансовий леверидж** створюється при використанні підприємством позичкових джерел фінансування, плата за які постійна. Фінансовий леверидж починає діяти там, де припиняє діяти операційний леверидж. По суті, фінансовий леверидж – це другий з двох етапів у процесі посилення чистого прибутку. На першому етапі операційний леверидж посилює вплив зміни

обсягів продажу на прибуток до сплати відсотків та податків. На другому етапі фінансовий директор може використати фінансові важелі для посилення впливу зміни прибутку до сплати відсотків та податків на зміну чистого прибутку.

**Фінансовий леверидж** - це потенційна можливість підприємства впливати на темпи зміни чистого прибутку та доходність власного капіталу шляхом зміни обсягів та структури власних і позикових коштів.

*Є дві оцінки кількісного виміру фінансового левериджу:*

I. Співвідношення темпу зміни чистого прибутку до темпу зміни прибутку до сплати відсотків і податків (американська);

II. Співвідношення позикового і власного капіталу (європейська).

I. В першому випадку фінансовий леверидж визначають оцінюванням взаємозв'язку між чистим прибутком і величиною прибутку до сплати відсотків та податків.

Вплив фінансового левериджу на фінансові результати підприємства можна представити таким чином:

$$t_{PN} = t_{PIT} \cdot FL. \quad (9.1)$$

де  $t_{PN}$  – темп зміни чистого прибутку, %;

$t_{PIT}$  – темп зміни операційного прибутку (прибутку до сплати відсотків і податків), %;

$FL$  – сила дії фінансового левериджу.

**Сила дії фінансового левериджу** полягає в тому, що зміна прибутку до сплати відсотків та податків тягне за собою зміну чистого прибутку і визначається за формулами:

$$\begin{aligned} 1) FL &= \frac{t_{PN}}{t_{PIT}}; \\ 2) FL &= \frac{t_{ROE}}{t_{PIT}}; \\ 3) FL &= \frac{t_{EPS}}{t_{PIT}}; \\ 4) FL &= \frac{P_{IT}}{P_{IT} - I}. \end{aligned} \quad (9.2)$$

де  $t_{ROE}$  - темп зміни рентабельності власного капіталу, %;

$t_{PIT}$  - темп зміни прибутку до сплати відсотків та податків, %;

$t_{EPS}$  - темп зміни чистого прибутку на одну акцію.

Отже, сила дії фінансового важеля показує, на скільки відсотків зміниться чистий прибуток підприємства при зміні прибутку до сплати відсотків і податків (операційного прибутку) на 1 %.



Чим більший обсяг позикових коштів, тим вища виплачувана за ними сума відсотків і вищий рівень сили дії фінансового левериджу. Отже, висока частка позикового капіталу в загальній сумі джерел фінансування характеризується високим рівнем фінансового левериджу і свідчить про високий рівень фінансового ризику.

**Операційно-фінансовий леверидж** визначають оцінюванням взаємозалежності трьох компонент: чистого доходу, постійних витрат операційного та фінансового характеру, чистого прибутку (рис. 9.1).

Відповідно до сили дії операційного левериджу: чим більше використання фіксованих операційних витрат, тим більше змінюватиметься прибуток до сплати відсотків та податків при зміні обсягів продажу.

Відповідно до сили дії фінансового левериджу: чим більше використання позичкового капіталу, тим більше змінюватиметься чистий прибуток при зміні прибутку до сплати відсотків та податків.

Звідси, якщо підприємство об'єднує операційний і фінансовий левериджі, то відбувається двоетапне посилення зміни обсягів продажу, що призводить до ще більшої зміни чистого прибутку.

Вплив операційно-фінансового левериджу на фінансові результати діяльності підприємства можна представити:

$$t_{PN} = t_S \cdot TL. \quad (9.3)$$

де  $TL$  – сила дії операційно-фінансового левериджу.

Операційний, фінансовий та операційно-фінансовий леверидж відображено на рисунку 9.1.

Вплив операційного левериджу	<p style="text-align: center;">Чистий дохід</p> <ul style="list-style-type: none"> <li>– Змінні витрати на виробництво та збут продукції</li> <li>– Умовно-постійні витрати (не включаючи фінансових витрат)</li> <li>+ Сальдо інших операційних доходів та витрат</li> </ul>	Вплив операційно-фінансового левериджу
Вплив фінансового левериджу	<ul style="list-style-type: none"> <li>= Прибуток до сплати відсотків та податків</li> <li>– Фінансові витрати</li> <li>= Оподаткований прибуток</li> <li>– Податок на прибуток</li> <li>= Чистий прибуток</li> </ul>	

Рисунок 9.1 – Операційний, фінансовий та операційно-фінансовий леверидж

**Сила дії операційного-фінансового левєриджу** полягає в чутливості чистого прибутку до зміни обсягів продажу і показує, на скільки відсотків зміниться чистий прибуток підприємства, що користується позиковим капіталом за умови зміни обсягів продажів на 1 %:

$$\begin{aligned}
 1) TL &= FL \cdot OL, \\
 2) TL &= \frac{t_{PN}}{t_s}, \\
 3) TL &= \frac{P_{IT} + FC}{P_{IT} - I}
 \end{aligned}
 \tag{9.4}$$

де  $I$  – фінансові витрати.

## 9.2 Практичні завдання

Розв'язати задачі:

**Задача 1.** Підприємство має структуру джерел коштів наведену в таблиці 9.1. Заповніть таблицю 9.2 та визначте як зміниться чистий прибуток підприємства в разі відхилення прибутку до вирахування відсотків та податків від базового рівня 10 000 грн. на 10 %.

Проаналізуйте отримані результати Зробіть висновки.

Таблиця 9.1 – Капітал підприємства, грн.

Показник	Частка позикового капіталу
Власний капітал	40 000
Позиковий капітал	30 000
Загальна вартість капіталу	70 000
Вартість позикового капіталу, %	15

Таблиця 9.2 – Оцінка фінансового левєриджу, грн.

Показники	Значення
1	2
<i>До зміни прибутку до сплати відсотків та податків</i>	
Прибуток до сплати відсотків та податків	
Постійні фінансові витрати	
Оподаткований прибуток	
Податок на прибуток	
Чистий прибуток	
Сила дії фінансового левєриджу	
<i>Після зростання прибутку до сплати відсотків та податків на 10 %</i>	
Прибуток до сплати відсотків та податків	
Постійні фінансові витрати	
Оподаткований прибуток	
Податок на прибуток	
Чистий прибуток	
Приріст чистого прибутку, %	

Продовження таблиці 9.2

1	2
<i>Після зменшення прибутку до сплати відсотків та податків на 10%</i>	
Прибуток до сплати відсотків та податків	
Постійні фінансові витрати	
Оподаткований прибуток	
Податок на прибуток	
Чистий прибуток	
Приріст чистого прибутку, %	

**Задача 2.** Визначити критичний обсяг продажу для трьох компаній.

Оцінити рівень операційного левериджу для трьох компаній на інтервалах:

а) обсяг реалізації збільшується з 80 до 88 тис. одиниць;

б) обсяг реалізації зменшується з 50 до 20 тис. одиниць.

в) для компанії А визначити дію операційно-фінансового левериджу (на інтервалі 80-88), якщо відсотки по кредитах складають 20 тис. грн.

Таблиця 9.3 - Вихідні дані

Показники	А	В	С
Ціна одиниці продукції, грн.	3	3	3
Середні змінні витрати, грн..	2	1,5	1,2
Постійні витрати, тис. грн.	30	54	81

Таблиця 9.4 – Розрахункові дані

	Обсяг реалізації, тис. од.	Виручка від реалізації, тис. грн.	Загальні витрати, тис. грн.	Прибуток до сплати відсотків та податків, тис. грн.
А	20			
	50			
	80			
	88			
В	20			
	50			
	80			
	88			
С	20			
	50			
	80			
	88			

Проаналізуйте отримані результати. Сформулюйте висновки.

**Задача 3.** Визначте рівень операційного, фінансового і операційно-фінансового левериджу на основі вихідних даних наведених в таблиці 9.5.

Таблиця 9.5 – Вихідні дані, тис. грн.

Актив		Пасив	
Основні засоби	213	Власний капітал	241
Виробничі запаси	69	Довгострокові пасиви	14
Незавершене виробництво	21	Короткостроковий кредит	26
Готова продукція	35		
Грошові кошти	7	Розрахунки та інші коротко- строкові пасиви	122
Дебіторська заборгованість	57		
Витрати майбутніх періодів	1	Доходи майбутніх періодів	-
Баланс	403	Баланс	403
Виручка від реалізації	527	Фінансові витрати	15
Змінні витрати	325	Прибуток до сплати податків	
Постійні витрати	113	Податок на прибуток	
Прибуток до сплати відсотків і податків		Чистий прибуток	

**Задача 4.** Заповніть таблицю 9.6. За даними таблиці розрахуйте силу дії операційного, фінансового та операційно-фінансового левериджу при зростанні і зменшенні обсягу від реалізації на 10%. Зробіть висновки.

Таблиця 9.6 – Розрахунок показників левериджу

Показники	- 10%	Базовий рівень	+ 10%
Власний капітал, тис. грн.	500	500	500
Позиковий капітал, тис. грн.	500	500	500
Загальна вартість капіталу, тис. грн.			
Вартість позикового капіталу, %	10	10	10
Чиста виручка від реалізації, тис. грн.		1000	
Змінні витрати, тис. грн.		400	
Постійні витрати, тис. грн.		100	
Маржинальний прибуток, тис. грн.			
Прибуток до сплати відсотків та податків, тис. грн.			
Фінансові витрати, тис. грн.			
Прибуток до оподаткування, тис. грн.			
Податок на прибуток, тис. грн.			
Чистий прибуток, тис. грн.			
Сила дії операційного левериджу			
Сила дії фінансового левериджу			
Сила дії операційно-фінансового левериджу			

### 9.3 Питання для контролю знань

1. В чому полягає суть фінансового левериджу?
2. Що показує сила дії фінансового левериджу?
3. В чому полягає суть операційно-фінансового левериджу?
4. Що показує сила дії операційно-фінансового левериджу?

## 10 ПРАКТИЧНЕ ЗАНЯТТЯ №10

### Тема 4 АНАЛІЗ ФІНАНСОВОЇ СТІЙКОСТІ ПІДПРИЄМСТВА

#### 10.1 Необхідні теоретичні відомості

##### Ефект фінансового левериджу

До показників оцінки ефективності використання позикового капіталу належить ефект фінансового левериджу, за яким можна охарактеризувати раціональну позикову політику.

За європейською концепцією сила дії фінансового левериджу (**ефект фінансового левериджу**) визначається зростанням рентабельності власного капіталу внаслідок залучення позикового капіталу:

$$P_{FL} = (P_k - i) \cdot (1 - T) \cdot \frac{L}{E}, \quad (10.1)$$

де  $P_{FL}$  – ефект фінансового левериджу;

$P_k$  – рентабельність капіталу підприємства ( $P_k = P_{IT} / (L + E)$ );

$P_{IT}$  – прибуток до сплати податків та відсотків;

$i$  – відсоткова ставка по кредитах і позиках;

$T$  – ставка податку на прибуток;

$L$  – сума залучених коштів підприємства;

$E$  – сума власних коштів підприємства.

Ефект фінансового левериджу показує, на скільки відсотків підвищується рентабельність власного капіталу підприємства за рахунок залучення в господарський оборот позикового капіталу, незважаючи на його платний характер.

Якщо ефект фінансового левериджу позитивний, то збільшення частки залученого капіталу призводить до збільшення рентабельності власного капіталу.

Нарощення рентабельності власного капіталу може мати місце лише у випадку, коли економічна рентабельність використання всього інвестованого капіталу більша від середнього рівня фінансових витрат, пов'язаних із залученням позикових коштів.

Це є наслідком податкової економії позикового капіталу (віднесення відсоткових платежів до витрат) та відносно низької ціни позикового капіталу.

Якщо сила дії фінансового левериджу позитивна, то рентабельність активів менша від рентабельності власного капіталу, і говорять про низьку вартість позикових коштів.

Якщо сила дії фінансового левериджу негативна, то рентабельність активів більша від рентабельності власного капіталу, і говорять про високу вартість позикових коштів.

## 10.2 Практичні завдання

Розв'язати задачі:

**Задача 1.** За даними, наведеними в табл. 10.1, розрахувати ефект фінансового левериджу та силу його дії при різній структурі капіталу. Визначити на скільки збільшиться чистий прибуток при збільшенні операційного на 10%.

Таблиця 10.1 – Розрахунок ефекту фінансового левериджу та сили дії фінансового важеля

Показники	Частка позикових коштів у структурі капіталу, %		
	0	25	50
1	2	3	4
Власний капітал, тис. грн.	2000	1500	1000
Позиковий капітал, тис. грн.	-	500	1000
Всього капіталу, тис. грн.	2000	2000	2000
Вартість позикового капіталу, %	-	15	20
Фінансові витрати, тис. грн.			
Прибуток від операційної діяльності (до сплати відсотків та податків), тис. грн.	520	520	520
Прибуток до оподаткування, тис. грн.			
Податок на прибуток, тис. грн.			
Чистий прибуток, тис. грн.			
Рентабельність власного капіталу, %			
Ефект фінансового левериджу, %			
Сила дії фінансового левериджу			
Збільшення чистого прибутку при збільшенні операційного прибутку на 10%			

**Задача 2.** За даними наведеними в таблиці 10.2 визначити силу дії фінансового левериджу за американською та європейською концепцією, операційно-фінансовий леверидж. Зробити висновки.

Таблиця 10.2 – Вихідні дані

Показник	Значення
Виручка від реалізації, тис. грн.	20 000
Змінні витрати, тис. грн.	13 000
Постійні витрати, тис. грн.	3 000
Власний капітал, тис. грн.	16 000
Довгострокові кредити, тис. грн.	2 000
Короткострокові кредити, тис. грн.	2 000
Середня відсоткова ставка за кредитами, %	25
Ставка оподаткування прибутку, %	

**Задача 3.** Заповніть таблицю 10.3 і за її даними оцініть ефект залучення позикового капіталу в господарську діяльність підприємства.

Таблиця 10.3 – Оцінка ефективності залучення позикового капіталу, тис. грн.

Показники	Варіанти формування активів підприємства		
	I	II	III
1	2	3	4
Середньорічна вартість активів, в т.ч. сформована за рахунок:	10 000	10 000	10 000
власного капіталу	10 000	5000	2500
позикового капіталу	–	5000	7500
Операційний прибуток (прибуток до сплати відсотків та податків)	2000	2000	2000
Рентабельність активів, %			
Вартість позикового капіталу, %	–	20	20
Річні фінансові витрати			
Прибуток до оподаткування			
Податок на прибуток			
Чистий прибуток			
Рентабельність власного капіталу, %			
Ефект залучення активів за рахунок позикового капіталу (сила дії фінансового левериджу)			

Проаналізуйте отримані данні. Сформулюйте висновки.

**Задача 4.** За наведеними в таблиці 10.4 даними розрахуйте ефект фінансового левериджу (за європейською концепцією) при різній структурі капіталу підприємства.

Таблиця 10.4 – Розрахунок ефекту фінансового левериджу

Показники	Частка позикового капіталу в структурі капіталу, %		
	0	25	50
Власний капітал, тис. грн.			
Позиковий капітал, тис. грн.			
Всього капіталу, тис. грн.	4000	4000	4000
Вартість позикового капіталу, %	–	10	15
Річні фінансові витрати, тис. грн.	–		
Прибуток до сплати відсотків та податків, тис. грн.	1000	1000	1000
Прибуток до оподаткування, тис. грн.			
Податок на прибуток, тис. грн.			
Чистий прибуток, тис. грн.			
Коефіцієнт фінансового ризику			
Рентабельність капіталу, %			
Рентабельність власного капіталу, %			
Ефект фінансового левериджу			

Проаналізуйте отримані данні. Сформулюйте висновки.

**Задача 5.** Наведено такі дані по двом підприємствам, що займаються однаковим бізнесом:

Таблиця 10.5 – Вихідні дані

Показники	Підприємство А	Підприємство В
Статутний капітал (номінал акції 10 грн.), тис. грн.	3000	1000
Довгострокові зобов'язання, тис. грн.	1000	3000
Плата за зобов'язання, %	20	20
Очікуваний прибуток до вирахування відсотків і податків, тис. грн.	500	500
Податок на прибуток, %	25	25

1) Про який ризик можна говорити в даному випадку? Не роблячи розрахунків, дайте відповідь на питання, яке підприємство більш ризикове і чому?

2) Розрахуйте та порівняйте рівні фінансового левериджу для даних підприємств. Дайте пояснення отриманим результатами.

**Задача 6.** За даними таблиці 10.6 розрахувати вплив ефекту фінансового левериджу, за різних варіантів структури капіталу на рівень рентабельності власного капіталу підприємства. Зробіть висновки.

Таблиця 10.6 – Вихідні дані

Показники	Варіанти структури капіталу		
	I	II	III
Величина всього капіталу у прогнозованому періоді, тис. грн.	10000	10000	10000
Сума власного капіталу, тис. грн.	10000	8000	5000
Сума позикового капіталу, тис. грн.			
Рівень відсотків за кредит, %	15	15	15
Сума прибутку до сплати відсотків та податків, тис. грн.	2000	2000	2000
Річні фінансові витрати, тис. грн.			
Прибуток до оподаткування, тис. грн.			
Податок на прибуток, тис. грн.			
Чистий прибуток, тис. грн.			
Рентабельність активів, %			
Рентабельність власного капіталу, %			
Сила дії фінансового левериджу			

### 10.3 Питання для контролю знань

1. Як проявляється дія ефекту фінансового левериджу?
2. Коли виникає і в чому полягає позитивний вплив додатної сили дії ефекту фінансового левериджу?



3. Коли виникає і в чому полягає негативний вплив від'ємної сили дії ефекту фінансового левериджу?

4. За яких умов може відбуватись зростання рентабельності власного капіталу?

## 11 ПРАКТИЧНЕ ЗАНЯТТЯ №11

### Тема 5 АНАЛІЗ ЛІКВІДНОСТІ ТА ПЛАТОСПРОМОЖНОСТІ ПІДПРИЄМСТВА

#### 11.1 Необхідні теоретичні відомості

Показники ліквідності і платоспроможності характеризують можливість своєчасного і повного проведення розрахунків по короткостроковим зобов'язанням перед контрагентами.

Під **платоспроможністю** підприємства розуміють наявність у нього грошових коштів та їх еквівалентів в кількості, достатній для розрахунків по кредиторській заборгованості, яка потребує негайного погашення.

Поняття ліквідності і платоспроможності є близькими по суті. Проте між ними є певна різниця. Поняття ліквідності більш містке. Від ступеню ліквідності балансу залежить його платоспроможність. В той же час ліквідність характеризує не тільки поточне становище активів, але й перспективне.

**Ліквідність балансу** визначається як ступень покриття зобов'язань організації її активами, строк перетворення яких в гроші відповідає строку погашення зобов'язань.

**Ліквідність активів** – визначається як величина обернена часу, необхідному для перетворення їх в грошові кошти.

Чим меншим є час, що потребується для того, щоб даний вид активу був переведений в грошову форму, тим вище його ліквідність.

Аналіз ліквідності балансу полягає в порівнянні коштів по *активу*, згрупованих по ступені їх ліквідності і розміщених в порядку зниження ліквідності з зобов'язаннями по пасиву, згрупованими за строками їх погашення та розташованими в порядку зростання таких строків.

В залежності від ступеню ліквідності, тобто швидкості перетворення в грошові кошти, активи підприємства поділяються на такі групи:

**1. Найбільш ліквідні активи (Л1).** До них відносять всі статті грошових коштів підприємства і поточні фінансові інвестиції:

$$Л1 = А_{1160} + А_{1165}. \quad (11.1)$$

**2. Активи, що швидко реалізуються (Л2).** До цієї групи активів відносять активи, для обертання яких в грошову форму потребується більш тривалий час. Це: готова продукція, товари, дебіторська заборгованість, векселя отримані.

Ліквідність цих активів залежить від ряду факторів: своєчасності розрахунків, оформлення банківських документів, швидкості документообігу в

банках, попиту та конкурентоспроможності, платоспроможності покупців, форм розрахунків:

$$Л2 = A_{1103} + A_{1104} + A_{1120} + A_{1125} + A_{1130} + \dots + A_{1155} + A_{1200}. \quad (11.2)$$

**3. Активи, що реалізуються повільно (Л3).** Для перетворення виробничих запасів і витрат в незавершеному виробництві в готову продукцію, а потім і в грошові кошти, потрібний більш тривалий термін. Крім цього до цієї групи активів відносять витрати майбутніх періодів, а також оборотні активи, що не ввійшли в групи Л1 та Л2:

$$Л3 = A_{1101} + A_{1102} + A_{1110} + A_{1170} + A_{1190}. \quad (11.3)$$

**4. Активи, що реалізуються важко (Л4).** До цієї групи відносять необоротні активи підприємства, вартість яких відображена в першому розділі активу балансу:

$$Л4 = A_{1095}. \quad (11.4)$$

**Пасиви** балансу групуються по ступеню настання строку їх оплати. Зауважимо, що за даними балансу отримати повну інформацію для проведення групування неможливо. Тому для цього використовують дані, що є в примітках до звітів.

В *першу* групу входять зобов'язання, строк сплати яких настав.

Віднесення зобов'язань до другої і третьої групи пасивів є індивідуальним для кожного підприємства. При цьому необхідно орієнтуватися на ступень ліквідності другої і третьої груп активів. Тобто строк погашення пасивів, що відноситься до *другої* групи повинен відповідати строку перетворення в грошові кошти другої групи активів, а строк погашення *третьої* групи пасивів – третьої групи активів.

Якщо в розпорядженні аналітика є лише дані наведені в балансі, вони групуються у відповідності з передбаченими строками погашення. Цей вид групування є умовним, бо відсутній індивідуальний підхід до кожного підприємства і групування відбувається у відповідності з загальноприйнятими уявленнями про строки погашення того чи іншого виду зобов'язань.

Використовуючи цей підхід, зобов'язання підприємства можна згрупувати таким чином:

**1. Найбільш строкові зобов'язання (Л1).** До них прийнято відносити кредиторську заборгованість по придбаним товарам, роботам, послугам:

$$Л1 = П_{1615} + П_{1620} + П_{1625} \quad (11.5)$$

**2. Короткострокові пасиви (Л2).** До цієї групи відносять короткострокові кредити, поточну кредиторську заборгованість і інші позикові кошти, що підлягають погашенню протягом 12 місяців, в тому числі статті четвертого розділу пасиву балансу з урахуванням означених вище обмежень:

$$П2 = П_{1695} - (П_{1615} + П_{1620} + П_{1625}) + П_{1700}. \quad (11.6)$$

**3. Довгострокові пасиви (П3).** Ця група пасивів представлена довгостроковими зобов'язаннями і забезпеченнями підприємства, що відображені в другому розділі пасиву балансу:

$$П3 = П_{1595}. \quad (11.7)$$

**4. Постійні (стійки) пасиви (П4)** – це статті першого розділу пасиву балансу.

$$П4 = П_{1495}. \quad (11.8)$$

Для визначення ліквідності балансу необхідно співставити підсумки наведених груп за активом та пасивом.

Баланс є абсолютно ліквідним, якщо виконуються наступні нерівності:

$$\begin{aligned} Л1 &\geq П1 \\ Л2 &\geq П2 \\ Л3 &\geq П3 \\ Л4 &\leq П4 \end{aligned} \quad (11.9)$$

Якщо виконуються перші три нерівності в цій системі, це тягне за собою виконання четвертої. Тому важливо співставити підсумки перших трьох груп по активу та пасиву.

Отже, при розрахунку оцінки ліквідності балансу до розрахунку приймаються оборотні активи підприємства та залучені джерела фінансування.

У випадку, якщо одна або кілька нерівностей системи мають протилежний знак від зафіксованого варіанту, ліквідність балансу в більшій або меншій ступені відрізняється від абсолютної. При цьому теоретично нестача коштів за однією групою активів компенсується їх надлишком по другій групі у вартісній оцінці; в реальній ж ситуації менш ліквідні активи не можуть замінити у повній формі більш ліквідні.

Співставлення  $Л1$  та  $П1$  відображає співвідношення поточних платежів та надходжень;  $Л2$  та  $П2$  – показує тенденцію зростання або зменшення поточної ліквідності в близькому майбутньому;  $Л3$  і  $П3$  та  $Л4$  і  $П4$  відображають відношення платежів та надходжень у відносно віддаленому майбутньому.

Аналіз, що проводиться по запропонованій схемі, є наближеним. Більш детальним є аналіз з допомогою фінансових коефіцієнтів. Зауважимо, що до аналізу коефіцієнтів застосовуються різні підходи. Крім того, назви коефіцієнтів в різних літературних джерелах не співпадають. В зв'язку з цим необхідно звертати увагу на якісний склад цих показників.

Найбільш часто зустрічаються наступні коефіцієнти:

**Коефіцієнт поточної (загальної) ліквідності ( $K_{nl}$ )** – показує в якій мірі оборотні активи, що є в наявності, достатні для задоволення поточних зобов'язань.

Суть розрахунку даного коефіцієнту полягає в тому, що оборотні активи повинні бути повністю переведені в грошові кошти на протязі одного року, а поточні зобов'язання також необхідно сплатити на протязі року.

За допомогою цього коефіцієнту оцінюється не тільки здатність підприємства погасити поточні зобов'язання, а й потенційна можливість розрахуватися по довгостроковим зобов'язанням:

$$K_{пл} = \frac{\text{Оборотні активи}}{\text{Поточні зобов'язання і забезпечення}} = \frac{A_{1195}}{П_{1695}}. \quad (11.10)$$

або

$$K_{пл.} = \frac{Л1 + 0,5 * Л2 + 0,3 * Л1}{П1 + 0,5 * П2 + 0,3 * П3}. \quad (11.11)$$

Згідно загальноприйнятим стандартам вважається, що цей коефіцієнт повинен знаходитися у межах:  $1 \leq K_{пл} \leq 2$

Нижня межа обумовлена тим, що оборотних коштів повинно бути достатньо хоча б для погашення короткострокових зобов'язань інакше компанія буде на межі банкрутства.

Перевищення ж короткострокових коштів над зобов'язаннями більш ніж в 2 (3) рази теж є небажаним, бо може свідчити про порушення структури капіталу.

**Коефіцієнт строкової (проміжної) ліквідності ( $K_{стр.л.}$ )** – є більш жорстким тестом на ліквідність, оскільки при його розрахунку не враховують активи, що повільно реалізуються (ЛЗ). Це пояснюється тим, що:

– чиста реалізаційна вартість таких активів при вимушеній реалізації набагато менше вартості, за якою активи відображені в балансі;

– якщо підприємство реалізує свої матеріальні запаси (а саме вони і домінують в цій групі активів) виникає питання: як воно буде продовжувати свою діяльність?

Коефіцієнт проміжної ліквідності розраховується за формулою:

$$K_{шл} = \frac{\text{Оборотні активи} - \text{Запаси}}{\text{Поточні зобов'язання і забезпечення}} = \frac{A_{1195} - A_{(1100 + A_{1110})}}{П_{1695}}. \quad (11.12)$$

Бажано, щоб  $K_{шл.} = 1,5$ . Однак достатнім є: 0,7- 0,8.

**Коефіцієнт абсолютної ліквідності ( $K_{ал}$ )** – характеризує ліквідність за показниками грошових коштів та фінансових інвестицій:

$$K_{ал} = \frac{\text{Гроші та їх еквіваленти}}{\text{Поточні зобов'язання і забезпечення}} = \frac{A_{1165}}{П_{1695}}. \quad (11.13)$$

Оптимальне значення коефіцієнту в країнах з перехідною економікою 0,2 – 0,35. Перевищення межі 0,35 свідчить про надлишок грошових коштів і їх неефективне використання.

## 11.2 Практичні завдання

Необхідно провести аналіз ліквідності і платоспроможності підприємства з метою визначення можливостей своєчасного і повного виконання розрахунків за короткостроковими зобов'язаннями.

А саме:

1. Оцінити ліквідність балансу підприємства за допомогою порівняння згрупованих за ступенем ліквідності коштів по активу з зобов'язаннями по пасиву згрупованими за строками погашення. За результатами групування і розрахунків заповнити таблицю 11.1.

2. Оцінити ліквідність підприємства за допомогою коефіцієнтів ліквідності. Результати розрахунків представити у вигляді таблиці 11.2.

3. Графічно відобразити динаміку змін коефіцієнтів ліквідності.

4. Зробити аналіз отриманих результатів.

Таблиця 11.1 – Аналіз ліквідності балансу

Актив	На початок року	На кінець року	Пасив	На початок року	На кінець року	Платіжний надлишок (+) або нестача(-)	
1. Найбільш ліквідні активи (Л1)			1. Найбільш термінові зобов'язання (П1)				
2. Активи, що швидко реалізуються (Л2)			2. Короткострокові пасиви (П2)				
3. Активи, що реалізуються повільно (Л3)			3. Довгострокові пасиви (П3)				
4. Активи, що реалізуються важко (Л4)			4. Постійні пасиви (П4)				
Баланс			Баланс				

Таблиця 11.2 – Розрахунок коефіцієнтів ліквідності

Показник	На початок року	На кінець року	Зміни
Коефіцієнт загальної ліквідності			
Коефіцієнт проміжної ліквідності			
Коефіцієнт абсолютної ліквідності			

### 11.3 Питання для контролю знань

1. Дайте визначення ліквідності.
2. Чим відрізняються поняття „ліквідність” та „платоспроможність”?
3. В чому полягає аналіз ліквідності балансу?
4. Яким чином групуються статті активу і пасиву балансу при аналізі ліквідності балансу?
5. Які ступені ліквідності ви знаєте?
6. Чому групування статей пасиву балансу є умовним?
7. Яким чином групуються зобов'язання підприємства?
8. В якому випадку баланс підприємства є абсолютно ліквідним?
9. Чому аналіз ліквідності балансу вважають наближеним, а аналіз ліквідності за допомогою коефіцієнтів – більш детальним?
10. Які коефіцієнти ліквідності Ви знаєте? Назвіть та охарактеризуйте.

## 12 ПРАКТИЧНЕ ЗАНЯТТЯ №12

### Тема 6 АНАЛІЗ ДІЛОВОЇ АКТИВНОСТІ ПІДПРИЄМСТВА

#### 12.1 Необхідні теоретичні відомості

Ділова активність – весь спектр зусиль спрямованих на просування фірми продукції, труда, капіталу.

Кількісна оцінка і аналіз ділової активності можуть здійснюватись по:

- ступеню виконання плану по основним показникам, забезпечення заданих темпів їх зростання;
- рівню ефективності використання ресурсів підприємства.

Для оцінки рівня ефективності використання ресурсів підприємства використовують різні показники обіговості, бо саме швидкість обороту коштів безпосередньо впливає на платоспроможність фірми. Прискорення обороту коштів при інших рівних умовах відображає підвищення виробничо-технічного потенціалу фірми.

Використовують такі показники ділової активності:

**1. Коефіцієнт обіговості активів (коефіцієнт трансформації) ( $K_{об.а}$ )** – показує скільки разів за звітний період здійснюється повний цикл виробництва і обігу, що приносить відповідний ефект у вигляді прибутку або скільки грошових одиниць принесла кожна одиниця активів:

$$K_{об.а} = \frac{\text{Виручка від реалізації продукції}}{\text{Вартість майна підприємства}} \quad (12.1)$$

З допомогою даного коефіцієнта оцінюються активність використання фірмою всіх наявних ресурсів незалежно від джерел їх залучення.

Зауважимо, що цей показник буде тим вище, чим вище зношеність основних фондів підприємства.

**2. Коефіцієнт обіговості дебіторської заборгованості ( $K_{об.д.з.}$ )** – показує, скільки в середньому разів на протязі звітного періоду дебіторська заборгованість перетворюється в грошові кошти:

$$\hat{E}_{\hat{a}.c} = \frac{\hat{A} \hat{d} \hat{o} \hat{z} \hat{e} \hat{a} \hat{a}^3 \hat{a} \hat{d} \hat{a} \hat{e}^3 \hat{c} \hat{a} \hat{o}^3 \hat{j} \hat{d} \hat{i} \hat{a} \hat{o} \hat{e} \hat{o}^3 \hat{z}}{\tilde{N} \hat{a} \hat{d} \hat{o} \hat{i} \hat{i} \hat{u} \hat{i} \hat{d}^3 \hat{z} \hat{i} \hat{a} \hat{a} \hat{d} \hat{o}^3 \hat{n} \hat{o} \hat{i} \hat{a} \hat{a} \hat{a}^3 \hat{o} \hat{i} \hat{d} \hat{n} \hat{i} \hat{u} \hat{e} \hat{z} \hat{c} \hat{a} \hat{i} \hat{d} \hat{a} \hat{i} \hat{a} \hat{i} \hat{n} \hat{o}^3}. \quad (12.2)$$

$K_{об.д.з.}$  корисно порівняти з  $K_{об.к.з.}$ . Це дозволяє співставити умови комерційного кредитування, якими підприємство користується у інших фірм з тими умовами кредитування, які підприємство надає іншим підприємствам.

Розрахункову кількість днів для погашення кредиту, взятого дебіторами (строк кредиту), можна визначити за допомогою показника тривалості обороту дебіторської заборгованості:

$$t_{об.д.з.} = \frac{\text{Кількість днів в періоді}}{K_{об.д.з.}}. \quad (12.3)$$

Порівняння  $t_{об.д.з.}$  та  $t_{об.к.з.}$  дозволить визначити ефективність механізмів кредитного контролю на підприємстві і отримати відомості про надійність кредиторів.

**3. Коефіцієнт обіговості кредиторської заборгованості ( $K_{об.к.з.}$ )** – показує, скільки оборотів необхідно підприємству для оплати наявної заборгованості:

$$K_{об.к.з.} = \frac{\text{Собівартість реалізованої продукції}}{\text{Середньорічна вартість кредиторської заборгованості}}. \quad (12.4)$$

Розрахункову кількість днів для погашення кредиту, отриманого від постачальників, можна визначити з допомогою показника періоду обороту кредиторської заборгованості:

$$t_{об.к.з.} = \frac{\text{Кількість днів в періоді}}{K_{об.к.з.}}. \quad (12.5)$$

**4. Коефіцієнт обіговості запасів ( $K_{об.з.}$ )** – показує, скільки оборотів за рік здійснили запаси, тобто скільки разів перенесли свою вартість на готові вироби:

$$K_{об.з.} = \frac{\text{Собівартість реалізованої продукції}}{\text{Середньорічна вартість запасів}}. \quad (12.6)$$

Період часу, на протязі якого запаси перетворюються в реалізовані товари:

$$t_{об.з.} = \frac{\text{Кількість днів в періоді}}{K_{об.з.}} \quad (12.7)$$

Показники обіговості запасів призначені для того, щоб показати наскільки успішно адміністрація використовувала ресурси підприємства.

В цілому, чим вище коефіцієнт обіговості запасів, тим менше коштів зв'язано в цій найменш ліквідній статті оборотних коштів, тим більш ліквідну структуру мають оборотні кошти, тим більш стійким (при інших рівних умовах) є положення підприємства.

**5. Тривалість операційного циклу ( $T_{об.ц.}$ )** – показує скільки в середньому днів необхідно для виробництва, продажу і оплати продукції підприємства, тобто на протязі якого періоду грошові кошти зв'язані в запасах.

Тривалість операційного циклу розраховується таким чином:

$$T_{об.ц.} = t_{об.з.} + t_{об.д.з.} \quad (12.8)$$

Підприємство повинно намагатись скоротити тривалість операційного циклу.

**6. Тривалість обіговості оборотного капіталу ( $T_{об.об.к.}$ )**. На відміну від  $t_{об.д.з.}$ , яка повинна бути як найменше, кожне підприємство зацікавлено в тому, щоб  $t_{об.к.з.}$  була більше. Згідно з цим  $T_{об.об.к.}$  можна визначити як:

$$T_{об.об.к.} = t_{об.з.} + t_{об.д.з.} - t_{об.к.з.} \quad (12.9)$$

Якщо  $T_{об.об.к.} > 0$  – підприємство має потребу в грошових коштах, якщо  $T_{об.об.к.} < 0$  – це свідчить про те, що підприємство має в розпорядженні “чужі” гроші.

**7. Коефіцієнт обіговості основних засобів (фондовіддача) ( $K_{об.з.}$ ) :**

$$K_{об.з.} = \frac{\text{Собівартість реалізованої продукції}}{\text{Середньорічна вартість основних засобів}} \quad (12.10)$$

Величина  $K_{об.з.}$  коливається в залежності від особливостей галузі і її капіталомісткості. Проте зберігається закономірність: чим вище фондовіддача, тим нижче витрати.

Низький рівень фондовіддачі свідчить або про недостатній рівень реалізації, або про високий рівень вкладень в ці активи.

## 12.2 Практичні завдання

1. Необхідно розрахувати основні показники активності для аналізованого підприємства.

За результатами розрахунків заповнити таблицю 12.1.



Таблиця 12.1 – Зведена таблиця коефіцієнтів ділової активності

Найменування показника	На початок періоду	На кінець періоду
1.Коефіцієнт обіговості активів		
2.Коефіцієнт обіговості дебіторської заборгованості		
3.Період обіговості дебіторської заборгованості, днів		
4.Коефіцієнт обіговості кредиторської заборгованості		
5.Період обіговості кредиторської заборгованості		
6.Коефіцієнт обіговості запасів		
7.Тривалість обіговості запасів		
8.Тривалість операційного циклу		
9.Тривалість обіговості оборотних коштів		

2. Зробити аналіз отриманих результатів.

### 12.3 Питання для контролю знань

1. В чому полягає сутність ділової активності?
2. Яким чином може здійснюватись кількісна оцінка і аналіз ділової активності підприємства?
3. Які показники використовують для оцінки рівня ефективності використання ресурсів підприємства?
4. Чи впливає швидкість обороту коштів на платоспроможність фірми? Обґрунтуйте свою відповідь.
5. Чи вірно, що прискорення обороту коштів при інших рівних умовах відображає підвищення виробничо-технічного потенціалу фірми? Обґрунтуйте свою відповідь.
6. З допомогою якого коефіцієнта оцінюються активність використання фірмою всіх наявних ресурсів незалежно від джерел їх залучення?
7. Чому корисно порівнювати швидкість обороту дебіторської та кредиторської заборгованості?
8. Яким чином можна визначити ефективність механізмів кредитного контролю на підприємстві і отримати відомості про надійність кредиторів?
9. Поясніть як можна визначити, чи має підприємство потребу в грошових коштах, чи має змогу використовувати „чужі” гроші безкоштовно?

## 13 ПРАКТИЧНЕ ЗАНЯТТЯ №13

### Тема 7 АНАЛІЗ ГРОШОВИХ ПОТОКІВ

#### Необхідні теоретичні відомості

**Рух грошових коштів** – це надходження і вибуття грошових коштів в процесі здійснення господарської діяльності підприємства.

Грошові потоки безпосередньо пов'язані з рухом коштів на підприємстві, який відображає надходження в розпорядження суб'єкта господарювання коштів та їх еквівалентів і їх використання.

**Грошовий потік підприємства (cash-flow)** – це сукупність розподілених в часі надходжень і виплат грошових коштів, які генеруються його господарською діяльністю.

Грошові кошти включають кошти в касі та на рахунках у банках, які можуть бути використані для поточних операцій.

Основним документом для аналізу грошових потоків є Звіт про рух грошових коштів (форма №3, №3-н). Для складання звіту про рух грошових коштів використовують показники балансу, звіту про фінансові результати та дані аналітичного бухгалтерського обліку.

**Звіт про рух грошових коштів** містить інформацію про грошові потоки підприємства за звітний період.

Рух коштів відображається в даному звіті в розрізі трьох видів діяльності: операційної, інвестиційної та фінансової.

Приклади грошових потоків від **операційної діяльності**:

- надходження грошових коштів від продажу товарів та надання послуг;
- надходження грошових коштів від роялті, авторських гонорарів, комісійних, а також інший дохід;
- виплати грошових коштів постачальникам товарів та послуг;
- виплати грошових коштів працівникам;
- надходження грошових коштів і виплати грошових коштів страхової компанії за премії та позови, ануїтети та інші виплати за полісами та ін.

Приклади грошових потоків, що виникають від **інвестиційної діяльності**:

- виплати (надходження) грошових коштів для придбання основних засобів, нематеріальних активів та інших довгострокових активів;
- виплати (надходження) грошових коштів для придбання власного капіталу або боргових інструментів інших суб'єктів господарювання, а також часток у спільних підприємствах;
- аванси грошовими коштами та позики, надані іншим сторонам (інші, ніж аванси і позики, здійснені фінансовою установою) та ін.

Приклади грошових потоків, що виникають від **фінансової діяльності**:

- надходження грошових коштів від випуску акцій або інших інструментів власного капіталу;

– виплати грошових коштів власникам для придбання або викупу раніше випущених акцій суб'єкта господарювання;

– надходження грошових коштів від випуску незабезпечених боргових зобов'язань, позик, векселів, облігацій, іпотек, а також інших коротко або довгострокових позик;

– виплати грошових коштів для погашення позик;

– виплати грошових коштів орендарем для зменшення існуючої заборгованості, пов'язаної з фінансовою орендою та ін.

Звіт про рух грошових коштів складається за прямим і непрямим методом.

**Прямий метод** – згідно з ним розкривається інформація про основні класи валових надходжень грошових коштів чи валових виплат грошових коштів; Він ґрунтується на обчисленні притоку (виручка від реалізації, отримані аванси) і відтоку (оплата рахунків постачальників та ін.), тобто вихідним елементом є виручка. Прямий метод заснований на аналізі руху грошових коштів на рахунках підприємства.

**Непрямий метод** – ґрунтується на ідентифікації й обліку операцій, пов'язаних з рухом коштів, і послідовному коригуванні чистого прибутку, тобто вихідним елементом є прибуток. Непрямий метод заснований на аналізі статей балансу і звіту про фінансові результати.

### ***Оцінка ефективності грошових активів підприємства***

Для оцінки ефективності грошових активів підприємства можуть бути використані наступні показники:

1) Розмір грошових коштів та їх еквіваленти (готівка + рахунки у банках):

$$ГА = А1165 = А1166 + А1167. \quad (13.1)$$

2) Оборотність грошових активів, разів:

$$K_{ОГА} = \frac{\text{Виручка від реалізації}}{\text{Розмір грошових активів}} = \frac{\Phi 2000}{А1165}. \quad (13.2)$$

3) Оборотність грошових активів на рахунках у банку, разів:

$$K_{ОГAB} = \frac{\text{Виручка від реалізації}}{\text{Розмір поточних рахунків у банках}} = \frac{\Phi 2000}{А1167}. \quad (13.3)$$

4) Термін оборотності грошових активів, днів:

$$T_{ОГА} = \frac{365}{K_{ОГА}}. \quad (13.4)$$

5) Термін оборотності грошових активів на рахунках у банку, днів:

$$T_{ОГAB} = \frac{365}{K_{ОГAB}}. \quad (13.5)$$

Вплив на зміну терміну оборотності грошових активів здійснює зміна виручки від реалізації продукції та розміру грошових коштів.

Вплив зміни обсягу виручки від реалізації на термін оборотності грошових активів визначається за формулою:

$$T_{OGA}(S) = GA_0 \times 365 \div S_I - \hat{E}_{\hat{A}\hat{A}}^0, \quad (13.6)$$

де  $GA_0$  – грошові активи за попередній період;

$S_I$  – виручка від реалізації за звітний період;

$\hat{E}_{\hat{A}\hat{A}}^0$  – оборотність грошових активів за попередній період.

Вплив зміни розміру грошових активів на термін оборотності грошових активів визначається за формулою:

$$T_{OGA}(GA) = K_{OGA}^1 - GA_0 \times 365 \div S_I, \quad (13.7)$$

де  $K_{OGA}^1$  – оборотність грошових активів за звітний період.

Перевірка:

$$\Delta T_{OGA} = T_{OGA}(S) + T_{OGA}(GA). \quad (13.8)$$

Уповільнення оборотності грошових активів обумовлює необхідність додаткового залучення інших джерел фінансування фінансово-господарської діяльності, а саме – короткострокових кредитів банку та поточної заборгованості.

В умовах інфляції залишки грошей є найбільш інфляційно незахищеною частиною майна, оборотних активів. Розв'язанню завдання збереження реальної вартості грошей буде сприяти:

1) підтримка залишку грошей в межах встановленого нормативу та негайне використання для придбання запасів або фінансових вкладень «вільних» залишків, що перевищують встановлений норматив;

2) для збереження вартості грошей доцільно оптимізувати склад грошових коштів за видами валюти, віддаючи перевагу стійким конвертованим валютам.

## 14.2 Практичні завдання

На основі вихідних даних необхідно:

1. Визначити ефективність використання грошових активів підприємства і заповнити таблицю 13.1.

Таблиця 13.1 – Аналіз ефективності використання грошових активів підприємства

Показники	Попередній період	Звітний період	Відхилення
1	2	3	4
Виручка від реалізації, тис. грн.			

Продовження таблиці 13.1

1	2	3	4
Розмір грошових активів, тис. грн.			
у тому числі:			
– на поточному рахунку в банку			
Оборотність грошових активів, раз			
у тому числі:			
– на поточному рахунку в банку			
Оборотність грошових активів, дні			
у тому числі:			
– на поточному рахунку в банку			

2. Проаналізувати вплив на зміну терміну оборотності грошових активів зміни виручки від реалізації продукції та розміру грошових коштів. Зробити висновки.

## 14 ПРАКТИЧНЕ ЗАНЯТТЯ №14

### Тема 8 АНАЛІЗ ФІНАНСОВИХ РЕЗУЛЬТАТІВ ДІЯЛЬНОСТІ ТА РЕНТАБЕЛЬНОСТІ ПІДПРИЄМСТВА

#### 14.1 Необхідні теоретичні відомості

Важливим узагальнюючим показником, який характеризує кінцевий результат діяльності підприємства є прибуток (рисунок 14.1).



Рисунок 14.1 – Класифікація прибутку підприємства

## *Аналіз рівня і динаміки фінансових результатів*

Аналіз прибутку проводиться методом порівняння фактичних даних за звітний період з фактичними даними за попередній період. Для цього заповнюється таблиця (аналогічно таблиці 3.1) і розраховуються показники питомої ваги та змін, що відбулися (табл. 14.1).

Таблиця 14.1 – Звіт про фінансові результати

Найменування статті	Код рядка	Абсолютні величини		Питома вага статті в виручці від реалізації, %		Зміни		
		За попередній період	За звітний період	За попередній період	За звітний період	В абсолютних величинах	В структурі	Темп росту, %
1	2	3	4	5	6	7=4-3	8=6-5	9=4/3*100%
<b>1. Фінансові результати</b>								
<b>2. Елементи операційних витрат</b>								

### *Факторний аналіз прибутку*

**Факторний аналіз** являє собою методику комплексного системного вивчення і виміру впливу факторів на величину результативних показників.

На базі таблиці 14.2 можна визначити вплив кожного фактора на чистий прибуток підприємства.

Таблиця 14.2 – Факторний аналіз чистого прибутку

Показники	Код строки	Попередній рік	Звітний рік	Зміна
Чистий дохід від реалізації продукції (В)	2000			
Собівартість реалізованої продукції (С)	2050			
Інші операційні доходи (ІОД)	2120			
Адміністративні витрати (АВ)	2130			
Витрати на збут (ЗВ)	2150			
Інші операційні витрати (ІОВ)	2180			
Фінансові доходи (ФД)	2200+2220+ 2240			
Фінансові витрати (ФВ)	2250+2255+ 2270			
Податок на прибуток (ПНП)	2300			
Чистий прибуток (ЧП)	2350			

Вплив факторних показників на чистий прибуток підприємства можна надати у вигляді адитивної моделі:

$$ЧП = B - C - AB - 3B - IOB + IOД + ФД - ФВ - ППП. \quad (14.1)$$

До чинників, що впливають на валовий прибуток підприємства належать:

- ціни на реалізовану продукцію;
- обсяги реалізованої продукції;
- собівартість реалізованої продукції;
- структура і асортимент реалізованої продукції.

Якщо на підприємстві показники обсягу реалізації продукції звітного року не перераховувались за собівартістю в цінах попереднього року, то факторний аналіз валового прибутку здійснюється в такій послідовності:

1. Вплив зміни обсягу реалізації продукції на суму валового прибутку визначається по формулі:

$$\Delta\Pi_p = \Pi_0 \cdot \left( \frac{C_1}{C_0} - 1 \right). \quad (14.2)$$

де  $\Pi_0$  – валовий прибуток попереднього періоду;

$C_1$  – собівартість звітного періоду;

$C_0$  – собівартість попереднього періоду.

2. Вплив зміни собівартості реалізованої продукції на валовий прибуток підприємства визначається по формулі:

$$\Delta\Pi_c = - [B_1 \cdot \left( \frac{C_1}{B_1} - \frac{C_0}{B_0} \right)]. \quad (14.3)$$

де  $B_1, B_0$  – чиста виручка від реалізації звітного і попереднього періоду.

3. Вплив змін у структурі й асортименті продукції на прибуток підприємства визначається по формулі:

$$\Delta\Pi_{стр} = \Pi_0 \cdot \left( \frac{B_1}{B_0} - \frac{C_1}{C_0} \right). \quad (14.4)$$

На чистий прибуток крім вище розглянутих факторів впливають зміни інших операційних витрат і доходів, адміністративних витрат, витрат на збут, фінансових доходів і витрат.

Дослідимо вплив зміни розмірів адміністративних витрат, витрат на збут і інших операційних витрат на величину чистого прибутку. Зауважимо, що це фактор зворотного впливу по відношенню до прибутку. В зв'язку з цим у формулу розрахунку додається знак "-".

Зміна чистого прибутку за рахунок зміни величини адміністративних витрат, витрат на збут і інших операційних витрат:

$$\Delta\Pi_{ос} = - [(AB_1 + 3B_1 + IOB_1) - (AB_0 + 3B_0 + IOB_0)]. \quad (14.5)$$

Вплив зміни величини інших операційних доходів можна визначити:

$$\Delta\Pi_{\text{IOD}} = \text{IOD}_1 - \text{IOD}_0. \quad (14.6)$$

Вплив зміни величини фінансових доходів можна визначити:

$$\Delta\Pi_{\text{фд}} = \Phi\text{Д}_1 - \Phi\text{Д}_0. \quad (14.7)$$

Вплив зміни величини фінансових витрат визначається:

$$\Delta\Pi_{\text{фв}} = - [\Phi\text{В}_1 - \Phi\text{В}_0]. \quad (14.8)$$

Вплив величини сплаченого податку на прибуток:

$$\Delta\Pi_{\text{ППП}} = - [\text{ППП}_1 - \text{ППП}_0]. \quad (14.9)$$

## 14.2 Практичні завдання

На основі вихідних даних необхідно:

1. Розрахувати показники фінансової діяльності і заповнити таблицю 14.1.
2. Надати оцінку темпів росту чистого прибутку в цілому і окремо по кожній його частині.
3. На основі таблиці 14.2 вивчити і розрахувати фактори, що впливають на зміни чистого прибутку і визначити рівень їх впливу. За даними розрахунків заповнити таблицю 14.3.

Таблиця 14.3 – Зведена таблиця впливу факторів на прибуток звітного року

Показники	Сума, тис. грн.
1. Зміна обсягу реалізації продукції	
2. Зміна собівартості реалізованої продукції	
3. Зміна в структурі продукції	
4. Адміністративні витрати, витрати на збут, інші операційні витрати	
5. Інші операційні доходи	
6. Фінансові доходи	
7. Фінансові витрати	
8. Податок на прибуток	
Всього	

4. Зробити аналіз отриманих результатів.

## 14.3 Питання для контролю знань

1. Які види діяльності підприємства ви знаєте?
2. За допомогою якого метода проводиться аналіз прибутку?
3. Що являє собою факторний аналіз прибутку?
4. Яким чином пов'язані між собою „прибуток” та „рентабельність”?



## 15 ПРАКТИЧНЕ ЗАНЯТТЯ №15

### Тема 8 АНАЛІЗ ФІНАНСОВИХ РЕЗУЛЬТАТІВ ДІЯЛЬНОСТІ ТА РЕНТАБЕЛЬНОСТІ ПІДПРИЄМСТВА

#### 15.1 Необхідні теоретичні відомості

##### *Види і оцінка рентабельності*

В залежності від того, з чим порівнюється вибраний показник прибутку, виділяють 2 групи коефіцієнтів рентабельності:

- рентабельність інвестицій (капіталу)
- рентабельність продаж

**Рентабельність інвестицій (капіталу)** передбачає розрахунок наступних коефіцієнтів:

**Рентабельність сукупного капіталу ( $R_R$ ):**

$$R_R = \frac{\text{Прибуток до оподаткування}}{\text{Всього джерел коштів}}. \quad (15.1)$$

Даний показник цікавить, насамперед, інвесторів.

**Рентабельність власного капіталу ( $R_E$ ):**

$$R_e = \frac{\text{Чистий прибуток}}{\text{Власний капітал}}. \quad (15.2)$$

Цей показник цікавить, насамперед, потенціальних власників і інвесторів. Використовується для характеристики ефективності вкладень в діяльність того чи іншого виду.

При оцінці рентабельності продаж розраховують наступні показники:

**Валова рентабельність реалізованої продукції ( $R_G$ )** – характеризує ефективність виробничої діяльності, а також ефективність політики ціноутворення.

$$R_G = \frac{\text{Валовий прибуток}}{\text{Виручка від реалізації}} \quad (15.3)$$

**Операційна рентабельність реалізованої продукції ( $R_o$ )** – показує рентабельність підприємства після відрахування витрат на виробництво та збут товарів, тобто затрат, які не відносяться до операційної діяльності.

Якщо, наприклад, валова рентабельність не змінюється, а операційна в динаміці – зменшується, то це може свідчити про зменшення адміністративних та збутових видатків.

$$R_o = \frac{\text{Операційний прибуток}}{\text{Виручка від реалізації}} \quad (15.4)$$

**Чиста рентабельність реалізованої продукції ( $R_N$ )** – характеризує повний вплив структури капіталу і фінансування підприємства на його рентабельність.

Якщо операційна рентабельність не змінюється, а чиста рентабельність зменшується, це може свідчити про збільшення фінансових видатків, отримання збитків від участі в капіталі інших підприємств або про підвищення суми податкових платежів, що сплачує підприємство.

$$R_N = \frac{\text{Чистий прибуток}}{\text{Виручка від реалізації}} \quad (15.5)$$

Для оцінки рентабельності не існує абсолютних загальноприйнятих значень тому, що ці показники різко коливаються за галузями. Але ріст показників рентабельності в динаміці є позитивною тенденцією.

### **Факторний аналіз рентабельності продаж**

При аналізі коефіцієнтів рентабельності найбільше поширення набула факторна модель фірми «DuPont» (дивись рисунок 15.1), основною задачею якої було визначити фактори, які впливають на ефективність роботи підприємства і оцінити цей вплив.

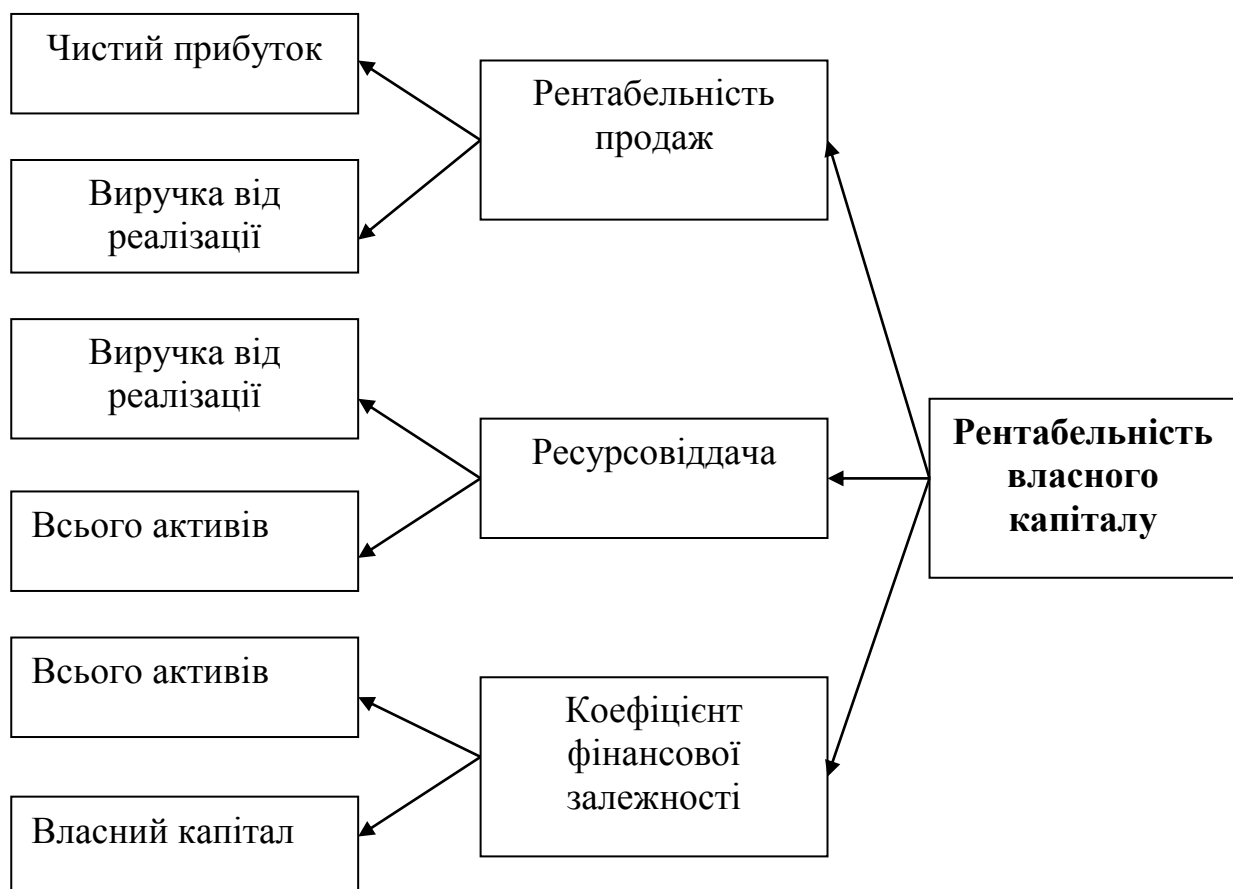


Рисунок 15.1 – Схема факторного аналізу фірми «DuPont»  
В основу наданої схеми аналізу лягла наступна модель:

$$R_E = \frac{\text{Чистий прибуток}}{\text{Власний капітал}} = R_N * R_O * F_D. \quad (15.6)$$

де  $R_O$  – ресурсовіддача;  $F_D$  – коефіцієнт фінансової залежності.

$$R_O = \frac{\text{Виручка від реалізації}}{\text{Ваартіст активів}}. \quad (15.7)$$

$$F_D = \frac{\text{Ваартіст активів}}{\text{Ваартіст власного капіталу}}. \quad (15.8)$$

Значимість даних показників пояснюється тим, що вони узагальнюють найважливіші сторони фінансово-господарської діяльності підприємства:

$R_N$  – узагальнює звіт про фінансові результати;

$R_O$  – актив балансу і ефективність його використання;

$F_D$  – пасив балансу і оптимальність його структури.

Для проведення факторного аналізу можна використати різні засоби. Найбільш простий – це метод ланцюгових підстановок.

Загальну зміну рентабельності власного капіталу можна визначити за формулою:

$$\Delta R_E = R_E^1 - R_E^0. \quad (15.9)$$

Вплив на зміну коефіцієнта рентабельності власного капіталу зміни показника чистої рентабельності продаж:

$$\Delta R_E(R_N) = R_N^1 * R_O^0 * F_D^0 - R_N^0 * R_O^0 * F_D^0. \quad (15.10)$$

Зміну коефіцієнта рентабельності власного капіталу за рахунок зміни показника ресурсовіддачі:

$$\Delta R_E(R_O) = R_N^1 * R_O^1 * F_D^0 - R_N^1 * R_O^0 * F_D^0. \quad (15.11)$$

Зміну коефіцієнта рентабельності власного капіталу за рахунок зміни коефіцієнта фінансової залежності:

$$\Delta R_E(F_D) = R_N^1 * R_O^1 * F_D^1 - R_N^1 * R_O^1 * F_D^0. \quad (15.12)$$

Таким чином, загальна зміна рентабельності власного капіталу за рахунок факторів:

$$\Delta R_E = \Delta R_E(R_N) + \Delta R_E(R_O) + \Delta R_E(F_D). \quad (15.13)$$

(Примітка: Індекси “1” і “0” біля показників – відповідно рівень звітного і попереднього періодів).

## 15.2 Практичні завдання

1. Розрахувати показники рентабельності. За результатами розрахунків заповнити таблицю 15.1.

Таблиця 15.1 – Показники рентабельності виробництва

Показники	Попередній період	Звітний період	Зміна
Рентабельність сукупності капіталу			
Рентабельність власного капіталу			
Валова рентабельність прибутку			
Операційна рентабельність продаж			
Чиста рентабельність продаж			

2. Виконати факторний аналіз рентабельності власного капіталу підприємства. Результати розрахунків представити у вигляді таблиць 15.2. и 15.3.

Таблиця 15.2 – Зміна коефіцієнта рентабельності власного капіталу і факторних показників в динаміці

Показник	Попередній рік	Звітний рік
Рентабельність власного капіталу		
Чиста рентабельність продаж		
Ресурсовіддача		
Коефіцієнт фінансової залежності		

Таблиця 15.3 – Зведена таблиця впливу факторів на рентабельність власного капіталу

Показники	Вплив
Чиста рентабельність продаж	
Ресурсовіддача	
Коефіцієнти фінансової залежності	
Всього (зміна коефіцієнта рентабельності власного капіталу)	

3. Зробити аналіз отриманих результатів.

## 15.3 Питання для контролю знань

1. Які показники рентабельності Вам відомі?
2. Який з показників рентабельності насамперед цікавить існуючих та потенціальних власників? інвесторів?
3. Назвіть показники які розраховують при аналізі рентабельності продаж.
4. Чи існують загальноприйняті значення для оцінки рентабельності?
5. В чому полягає мета факторного аналізу рентабельності власного капіталу?

6. Як можна охарактеризувати ефективність політики ціноутворення підприємства, якщо відомо, що на протязі тривалого періоду часу спостерігається зниження валової рентабельності реалізованої продукції?

7. Про що може свідчити зменшення операційної рентабельності при незмінній валовій рентабельності?

8. Зміна якого показника рентабельності може свідчити про зміну фінансових видатків підприємства?

9. Які засоби можна використати для проведення факторного аналізу рентабельності?

## 16 ПРАКТИЧНЕ ЗАНЯТТЯ №16

### Тема 9 АНАЛІЗ ІНВЕСТИЦІЙНОЇ ДІЯЛЬНОСТІ ПІДПРИЄМСТВА

#### 16.1 Необхідні теоретичні відомості

##### *Методи оцінки ефективності інвестиційних проектів*

Мета оцінки будь-якого проекту полягає у відповіді на запитання: чи виправдовують майбутні надходження за проектом теперішні витрати.

Теорія інвестиційного аналізу передбачає використання певної системи аналітичних методів і показників, які в дозволяють дійти висновку стосовно ефективності проекту.

Такі методи можна об'єднати у дві групи:

*1. Методи, засновані на застосуванні дисконтування:*

- метод визначення чистої приведеної (поточної) вартості;
- метод розрахунку рентабельності інвестицій;
- метод розрахунку внутрішньої норми прибутку.

*2. Методи, що не передбачають використання концепції дисконтування (прості методи):*

- метод розрахунку періоду окупності інвестицій;
- метод визначення бухгалтерської рентабельності інвестицій.

##### *Методи оцінки ефективності інвестицій, засновані на дисконтуванні*

*1. Метод визначення чистої приведеної (поточної) вартості* - вказує, як цінність підприємства може прирости в результаті реалізації інвестиційного проекту.

*Чиста поточна (приведена) вартість (NPV)* – це різниця між сумою грошових надходжень (грошових притоків), що обумовлюються реалізацією інвестиційного проекту, дисконтованих до їх поточної вартості, і сумою дисконтованих поточних вартостей всіх витрат (грошових відтоків), необхідних для реалізації цього проекту. Цей показник характеризує перевищення сумарних грошових надходжень від проекту над сумарними витратами за весь період його реалізації.

### Варіанти визначення *NPV*:

1. Варіант, що передбачає одноразове здійснення інвестицій та тривалий період отримання вигод:

$$NPV = \sum_{t=0}^n \frac{CF_t}{(1+k)^t} - I_0, \quad (16.1)$$

де  $k$  – коефіцієнт дисконтування, який за економічним змістом відображає бажану норму прибутковості (рентабельності), тобто той рівень прибутковості коштів, що інвестуються, який може бути забезпечений при розміщенні їх в загальнодоступні фінансові механізми (банки, фінансові компанії і т. п.), а не використанні в даному інвестиційному проекті. Іншими словами,  $k$  – це ціна вибору (альтернативна вартість) комерційної стратегії, що припускає вкладення грошових коштів в інвестиційний проект.

$CF_t$  - надходження грошових коштів (грошовий потік) у кінці періоду  $t$ ;

$I_0$  – первинне вкладення коштів (початкові інвестиції в нульовому періоді);

$n$  – період реалізації проекту.

2. Варіант що передбачає тривале здійснення інвестицій та тривалий період отримання вигод:

$$NPV = \sum_{t=0}^n \frac{CF_t}{(1+k)^t} - \sum_{t=0}^n \frac{I_t}{(1+k)^t}, \quad (16.2)$$

де  $I_t$  – інвестиційні витрати в період  $t$ .

Якщо  $NPV > 0$ , цінність підприємства та багатство акціонерів зростають, проект доцільно реалізовувати;

якщо  $NPV < 0$ , цінність підприємства та багатство акціонерів зменшуються, проект реалізовувати недоцільно. Ця ситуація свідчить про те, що інвестування у цей проект є менш вигідним, ніж у альтернативний варіант, дохідність якого була вибрана як ставка дисконтування  $k$ ;

якщо  $NPV = 0$ , цінність підприємства та багатство акціонерів не змінюються в результаті реалізації проекту. Зазвичай такі проекти не приймаються до реалізації через високий ризик.

Вибір проекту з декількох можливих здійснюється за критерієм максимізації  $NPV$ .

### 2. Метод розрахунку внутрішньої норми прибутку.

Внутрішня норма прибутку ( $IRR$ ) визначається як така ставка дисконтування, при якій  $NPV$  проекту дорівнює нулю.

За економічним змістом  $IRR$  відображає максимальний рівень доходності, який може забезпечити інвестиційний проект за умови реінвестування отриманих у ході реалізації проекту коштів під ставку, що дорівнює  $IRR$ .

Внутрішня норма прибутку (внутрішній коефіцієнт окупності інвестицій) відображає рівень окупності інвестицій, який за своєю природою близький до різного роду процентних ставок, що використовуються в інших аспектах фінансового менеджменту. Найбільш близькими за економічною природою до внутрішньої норми прибутку можна вважати: дійсну (реальну) річну ставку прибутковості, що пропонується банками за ощадними рахунками або ж реальну річну ставку відсотка за кредитом, який можна виплатити за період реалізації проекту, за умови, що проект фінансується тільки за рахунок цього кредиту, а грошові потоки спрямовуються на погашення основної суми та відсотків за цим кредитом.

Знайти величину  $IRR$  можна двома способами.

1. За допомогою рівнянь розрахунку, яке необхідно розв'язати відносно  $k$ :

$$\sum_{t=0}^n \frac{CF_t}{(1+k)^t} - \sum_{t=0}^n \frac{I_t}{(1+k)^t} = 0. \quad (16.3)$$

2. Графічний спосіб (з графіка залежності величини  $NPV$  від рівня ставки дисконтування).

Точне значення  $IRR$  можна визначити за формулою

$$IRR = k_1 + \frac{NPV(k_1)}{NPV(k_1) - NPV(k_2)} \cdot (k_2 - k_1) \quad (16.4)$$

де  $k_1$  – значення ставки дисконтування, при якій ЧПВ більше нуля ( $NPV(k_1) > 0$ );

$k_2$  – значення ставки дисконтування, при якій ЧПВ менше нуля ( $NPV(k_2) < 0$ ).

Використання цієї формули доцільно у випадку, коли  $k_1$ ,  $k_2$  відрізняються не більше, ніж на 1%.

Для прийняття рішень щодо інвестування  $IRR$  порівнюють з тим рівнем окупності вкладень, який інвестор вибирає для себе як стандартний з урахуванням того, за якою ціною підприємство отримало капітал для інвестування і який «чистий» рівень прибутковості хотіло б мати. Цей стандартний рівень бажаної рентабельності вкладень часто називають бар'єрним коефіцієнтом  $HR$ . Принцип порівняння цих показників такий:

- якщо  $IRR > HR$  – проект прийнятний;
- якщо  $IRR < HR$  – проект неприйнятний;
- якщо  $IRR = HR$  – можна ухвалювати будь-яке рішення.

Як бар'єрний коефіцієнт може використовуватися середньозважена вартість капіталу  $WACC$ .

### 3. Метод розрахунку рентабельності інвестицій (індексу рентабельності)

Рентабельність інвестицій  $PI$  – це показник, що дозволяє визначити, якою мірою зростає цінність підприємства у розрахунку на 1 грн. інвестицій. Загальний підхід до оцінки інвестицій полягає в зіставленні поточної вартості щорічних грошових надходжень за вирахуванням інвестицій з поточною вартістю власне інвестицій.

Розрахунок показника рентабельності проводиться для варіантів розрахунку  $NPV$ :

1. Варіант, що передбачає одноразове здійснення інвестицій та тривалий період отримання вигод:

$$PI = \frac{\sum_{t=1}^T \frac{CF_t}{(1+k)^t}}{I_0} \quad (16.5)$$

2. Варіант, що передбачає тривале здійснення інвестицій та тривалий період отримання вигод:

$$PI = \frac{\sum_{t=1}^T \frac{CF_t}{(1+i)^t}}{\sum_{t=1}^T \frac{I_t}{(1+i)^t}} \quad (16.6)$$

Очевидно, що якщо  $NPV$  позитивна, то  $PI$  буде більше одиниці і, відповідно, навпаки. Таким чином, якщо розрахунок дає нам  $PI$  більше одиниці, то така інвестиція прийнятна.

### **Прості методи оцінки ефективності інвестицій**

#### 1. Метод розрахунку терміну окупності інвестицій

Метод розрахунку терміну окупності інвестицій полягає у визначенні необхідного для відшкодування інвестицій періоду часу, за який очікується повернення вкладених коштів за рахунок доходів, отриманих від реалізації інвестиційного проекту. Точніше під терміном окупності розуміють тривалість періоду часу, протягом якого сума чистих доходів дорівнює сумі інвестицій.

Підходи до розрахунку терміну окупності:

*Перший підхід* полягає в тому, що сума початкових інвестицій ділиться на величину річних (середньорічних) надходжень. Його застосовують у випадках, коли грошові надходження однакові (приблизно однакові) за роками:

$$PP = \frac{I_0}{CF_t} \quad (16.7)$$

*Другий підхід* передбачає знаходження величини грошових надходжень від реалізації інвестиційного проекту наростаючим підсумком, тобто як кумулятивної величини. Такий розрахунок можна провести за формулою:



$$PP = n + \frac{I_0 - \sum_{t=1}^n CF_t}{CF_{n+1}}, \quad (16.8)$$

де  $n$  – кількість років, за яку сума грошових потоків буде найбільш близькою за значенням до початкових інвестицій, але все-таки менше за цю суму.

Ця формула враховує ситуацію, коли при розрахунку періоду окупності за наростаючою сумою грошових доходів термін накопичень необхідної суми не дорівнює цілому числу років.

## **2. Метод розрахунку бухгалтерської рентабельності інвестицій**

Метод розрахунку бухгалтерської рентабельності інвестицій (середньої норми прибутку на інвестиції, розрахункової норми прибутку) ґрунтується на використанні бухгалтерського показника прибутку на відміну від усіх попередніх, які передбачають використання показника грошового потоку.

Визначається він як відношення середньої величини прибутку, отриманого за бухгалтерською звітністю, до середньої величини інвестицій.

Величина інвестицій, стосовно до якої знаходять рентабельність, визначається як середня між вартістю активів на початок і кінець розрахункового періоду:

$$ROI = \frac{D(1-F)}{(C_{a.n} + C_{a.k})/2}, \quad (16.9)$$

де  $D$  – прибуток до оподаткування;

$F$  – ставка податку на прибуток;

$C_{a.n}$  – вартість активів на початок розрахункового періоду;

$C_{a.k}$  – вартість активів на кінець розрахункового періоду.

Однак норма прибутку залежить не лише від розміру авансованого капіталу, але і від його структури. Вона буде вище у разі, якщо більша питома вага змінного капіталу. Крім того, на норму прибутку суттєво впливає швидкість обороту капіталу: чим більше оборотність, тим вища норма, і навпаки.

## **16.2 Практичні завдання**

**Задача 1.** Визначте чисту теперішню вартість інвестиційного проекту з такими характеристиками: початкові інвестиції становлять 100 млн. грн.. доходи за роками надходять у сумі 40 млн. грн., 60 млн. грн., 70 млн. грн., 60 млн. грн. Вартість капіталу: а) 10 %; б) змінюється за роками – 10 %, 12 %, 13 %, 14 %.

**Задача 2.** За інвестиційним проектом вартістю 12 млн. грн. передбачаються грошові надходження у першому році 4 млн. грн., у другому – 8 млн. грн., у третьому – 6 млн. грн. Визначте індекс рентабельності проекту, знаючи, що ставка дисконту дорівнює 15 %.

**Задача 3.** Заповніть табл. 16.1. На підставі чистої теперішньої вартості, індексу рентабельності інвестицій та внутрішньої норми доходу обґрунтуйте доцільність придбання нової технологічної лінії, якщо вартість лінії становить 10 млн. грн.; строк експлуатації – 5 років, амортизація обладнання – 10 % річних, чистий дохід за роками – 10 млн. грн., 12 млн. грн., 13 млн. грн., 12,5 млн. грн., 11 млн. грн.; поточні витрати – 4 млн. грн. у перший рік з наступним щорічним зростанням у 5 %; ліквідаційна вартість обладнання спрямовується на демонтаж лінії; середньозважена вартість капіталу – 1,5 %. Керівництво підприємства вважає, що строк окупності не повинен перевищувати 4 роки.

Таблиця 16.1 – Основні показники діяльності підприємства, млн. грн.

Показники	Роки				
	1	2	3	4	5
Чистий дохід					
Поточні витрати					
Амортизація					
Прибуток до оподаткування					
Податок на прибуток					
Чистий прибуток					
Чисті грошові надходження					

Проаналізуйте отримані данні. Сформулюйте висновки.

**Задача 4.** Підприємство розглядає два варіанти інвестування грошового капіталу в сумі 100 тис. грн.:

1) Передбачається здійснити оновлення виробничих потужностей через зміну старого обладнання новим технічно вдосконаленим, що за прогнозними розрахунками забезпечить отримання щорічного чистого грошового доходу у сумі 24 тис. грн. Через 7 років підприємство планує реалізувати це обладнання за 30 тис. грн.

2) Інвестування капіталу у товарно-матеріальні цінності, що дозволить щорічно отримувати чистих грошових надходжень в сумі 15 тис. грн. протягом 7 років.

Провести оцінку ефективності інвестиційних проектів за показниками NPV, PI, PP.

Таблиця 16.2 – Вихідні дані

Показники	Варіанти	
	I	II
Обсяг початкових інвестицій, тис. грн.	100	100
Норма дисконту, %	16	16
Щорічний чистий грошовий потік, тис. грн.	24	15
Ліквідаційна вартість обладнання, тис. грн.	30	-
Тривалість інвестиційного проекту, років	7	7

Проаналізуйте отриманні данні. Сформулюйте висновки.

**Задача 5.** За оцінкою експертів, загальні витрати на технічне переоснащення підприємства становлять 182 тис грн., ставка дисконтування з урахуванням індивідуального ступеня ризику проекту становить 18%.

Щорічні грошові потоки від реалізації проекту наведено в таблиці. Середньозважена ціна інвестиційних ресурсів – 25%.

Визначити показники ефективності інвестиційних проектів і заповнити таблицю 16.3.

Таблиця 16.3 – Дані про грошові потоки

Рік	Грошовий потік, тис. грн.	Дисконтований грошовий потік, тис. грн.
1	59,1	
2	66,6	
3	80,2	
4	89,0	
5	113,1	
Разом	408	

Проаналізуйте отриманні данні. Сформулюйте висновки.

### 16.3 Питання для контролю знань

1. Охарактеризуйте джерела фінансування інвестиційної діяльності підприємств.

2. Сформулюйте завдання фінансового аналізу інвестиційної діяльності підприємства.

3. В чому суть терміну «капітальні інвестиції»? Назвіть їхні форми.

4. Розкрийте сутність і мету управління капітальними інвестиціями підприємства.

5. Охарактеризуйте методи оцінювання ефективності інвестиційних проектів.

6. Наведіть методики розрахунку показників оцінки ефективності інвестиційних проектів.

7. Дайте визначення фінансовим інвестиціям.

8. Які Вам відомі форми фінансових інвестицій?

9. Назвіть основні завдання та методи аналізу інвестицій у цінні папери.

10. Охарактеризуйте основні показники ринкової активності підприємства.

## 17 ВИХІДНІ ДАННІ

Вихідними даними для фінансового аналізу діяльності підприємства є:

- загальна інформація про підприємство, а саме найменування, юридичний статус, форма власності, галузь, сектор економіки та чисельність робітників підприємства;
- інформація щодо управління підприємством;
- данні по реалізації продукції в цілому по підприємству та по окремих видах продукції, а саме: про регіон реалізації, конкурентів підприємства на національному та міжнародному ринках, споживачів продукції, про наявність довгострокових контрактів, вплив зовнішніх факторів на обсяг реалізації (сезонних тощо), існуючі проблеми з реалізацією продукції і т. ін.;
- сировинна база підприємства, в тому числі: основна сировина, що використовується для виробництва продукції та постачальники даного виду сировини;
- основна і додаткова продукція підприємства;
- матеріально-технічна база підприємства;
- фінансові аспекти діяльності підприємства;
- перспективи розвитку підприємства;
- фінансова звітність підприємства, а саме: баланс підприємства (додаток А); звіт про фінансові результати (додаток Б), звіт про рух грошових коштів (додаток В,Г), звіт про власний капітал (додаток Д).

Фінансову звітність для виконання практичних завдань студент отримує від викладача.

## РЕКОМЕНДОВАНА ЛІТЕРАТУРА

1. Алексеев І. В., Мороз А. С., Романів Є. М., Хома І. Б. Фінансовий аналіз: техніка розрахунків та моделювання економічних ситуацій: Навч. посіб. / Національний ун-т "Львівська політехніка". – Л. : Бескид Біт, 2003. – 152с.
2. Аналіз діяльності підприємства [Текст] : конспект лекцій / Єрмаченко В. Є., Штереверя А. В. ; Харк. нац. екон. ун-т. - Х. : Вид. ХНЕУ , 2010 . - 144 с
3. Білик М.Д., Павловська О.В., Притуляк Н.М., Невмержицька Н.Ю. Фінансовий аналіз: Навч. посібник / Київський національний економічний ун-т ім. Вадима Гетьмана. – К. : КНЕУ, 2005. – 592с.
4. Васильева Л. С., Петровская М. В. Финансовый анализ: учебник для студ. вузов, обучающихся по экон. спец.. – 3-е изд., стер. – М. : КноРус, 2008. – 805с.
5. Верхоглядова Н. І. Фінансовий аналіз суб'єктів господарської діяльності промислових підприємств. – Д. : Наука і освіта, 2003. – 203с. Гайдис Н. М. Фінансовий аналіз: Навч.-метод. посібник для студ. вищих навч. закл. / Національний банк України; Львівський банківський ін-т. – Л. : ЛБІ НБУ, 2006. – 414с. Глазунов Виктор Николаевич. Финансовый анализ и оценка риска реальных инвестиций. – М. : Финстатинформ, 1997. – 135с.
8. Деєва Н. М., Дедіков О. І. Фінансовий аналіз: Навч.-метод. посібник для студ. вищих навч. закл. / Дніпропетровська держ. фінансова академія. – Д. : ДДФА, 2006. – 380с.
9. Дікань Л. В., Вороніна О. О. Фінансовий результат підприємств: теоретичні узагальнення та прикладний аналіз: монографія. – Х. : СПД ФО Лібуркіна Л.М., 2008. – 92с.
10. Іваниенко В. В. Финансовый анализ: Учеб. пособие / Харьковский гос. экономический ун-т. – 2.изд. – Х. : ИД "ИНЖЭК", 2003. – 176с.
11. Ионова А Ф., Селезнева Н. Н. Финансовый анализ: Учебник. – М. : ТК Велби; Проспект, 2007. – 623с.
12. Іванієнко В. В. Фінансовий аналіз: Навч. посіб. / Харківський держ. економічний ун-т. – 2.вид. – Х. : ВД "ІНЖЕК", 2003. – 168с.
13. Кизим Н. А., Іваниенко В. В. Финансовый анализ: Учеб. пособие для студ. вузов / Харьковский национальный экономический ун-т. – 3-е изд., испр. и доп. – Х. : ИД "Инжэк", 2005. – 248с.
14. Киреев В. Л. Экономический и финансовый анализ деятельности коммерческого банка: Учеб. пособие / Московский гос. ун-т путей сообщения (МИИТ). Кафедра "Финансы и кредит". – М. : МИИТ, 2000. – 49с.
15. Киселева Т. К. Финансовый анализ и его роль в управлении: [Учеб. пособие] / Запорожский гос. центр научно-технической и экономической информации; Аналитически- информационный центр "Эко". – 2-е изд., доп. и перераб. – Запорожье : ЗГЦНТЭИ, 2004. – 143с. Киселева Т. К. Финансовый анализ и его роль в управлении: Усовершенствование

- методов анализа финансового состояния / Запорожский гос. центр научно-технической и экономической информации; Запорожская гос. инженерная академия. – Запорожье : ЗЦНТЭИ, 2003. – 150с.
17. Ковалев А. И., Привалов В. П. Анализ финансового состояния предприятия. – 4. изд., испр. и доп. – М. : Центр экономики и маркетинга, 2000. – 204с.
18. Ковалев В. В. Финансовый анализ: Управление капиталом. Выбор инвестиций. Анализ отчетности. – М. : Финансы и статистика, 1996. – 430с.
19. Ковалев В. В. Финансовый анализ: Управление капиталом. Выбор инвестиций. Анализ отчетности. – М. : Финансы и статистика, 1995. – 429с.
20. Король Г. А., Сокольская Р. Б., Зеликман В. Д. Финансовый контроль: учет, проверка, анализ. – Д. : Наука и образование, 2004. – 192с.
21. Костырко Л. А., Белоусова Л. И., Антипов А. Н. Финансовый анализ: Учеб. пособие / Восточноукраинский национальный ун-т им. Владимира Даля. – Луганск, 2003. – 168с.
22. Крамаренко Г. О. Финансовый анализ і планування: Навч. посібник для студ. вищих навч. закл. / Дніпропетровська академія управління, бізнесу та права. Кафедра фінансів і банківської справи. – Д. : Видавництво ДАУБП, 2001. – 224с.
23. Лахтіонова Л. А. Финансовый анализ сільськогосподарських підприємств: Навч. посібник / Київський національний економічний ун-т. – К. : КНЕУ, 2004. – 368с.
24. Лукачев С. В., Ланский А. М., Пашков Д. Е. Финансовый менеджмент: стратегическое планирование и инвестиционный анализ: Учеб. пособие / Самарский гос. аэрокосмический ун-т им. С.П.Королева. – Самара, 2001. – 240с. Маркарьян Э. А., Герасименко Г. П. Финансовый анализ. – М. : Приор, 1997. – 160с.
26. Мец В. О. Економічний аналіз фінансових результатів та фінансового стану підприємства: Навч. посіб. для студ. екон. спец. вищ. навч. закл. – К. : Вища школа, 2003. – 278с.
27. Митрофанов Г. В., Кравченко Г. О., Барабаш Н. С., Большакова О. Ю., Кириченко І. Г. Финансовый анализ: Навч. посіб. / Київський національний торговельно- економічний ун-т / Геннадій Васильович Митрофанов (ред.). – К., 2002. – 301с.
28. Неудачин В. В. Реализация стратегии компании: финансовый анализ и моделирование. – М. ; СПб. : Вершина, 2006. – 175 с.
29. Нитецкий В. В., Гаврилов А. А. Финансовый анализ в аудите: теория и практика: Учеб. пособие / Академия народного хозяйства при Правительстве РФ. – 2.изд. – М. : Дело, 2002. – 255с.
30. Приходько Н. І. Финансовый анализ: навч. посібник / Харківська філія Українського держ. ун- ту економіки і фінансів. – Х. : ІНЖЕК, 2007. – 192с.

31. Русак Нина Александровна, Русак Виталий Анатольевич. Финансовый анализ субъекта хозяйствования: Справ. пособие. – Минск : Вышэйшая школа, 1997. – 309с.
32. Станиславчик Е.Н. Анализ финансового состояния неплатежеспособных предприятий. – М. : Ось-89, 2004. – 175с.
33. Фінансовий аналіз [Текст] : навч. посіб. для студ. вищ. навч. закл., які навчаються за освітньо-проф. прогр. магістра за спец. "Облік і аудит" / О. А. Магопець, І. Г. Давидов, А. І. Сорокіна, Н. Ю. Головченко ; Кіровоград. нац. техн. ун-т. - Кіровоград : КОД, 2010. - 279 с.
34. Фінансовий менеджмент [Текст] : навч. посіб. для студ. спец. "Фінанси" / Г. О. Партин, Н. Є. Селюченко ; Нац. ун-т "Львів. політехніка". - Л. : Вид-во Нац. ун-ту "Львів. політехніка", 2010. - 332 с.
35. Четыркин Е. М. Финансовый анализ производственных инвестиций / Академия народного хозяйства при Правительстве РФ. – 3.изд., испр. – М. : Дело, 2002. – 256с.
36. Шеремет О.О. Фінансовий аналіз: Навч. посібник для студ. вищих навч. закл. / Національний ун-т харчових технологій. – К. : Кондор, 2005. – 196с.
37. Шиян Д. В., Строченко Н. І. Фінансовий аналіз: Навч. посіб.. – К. : А.С.К., 2005. – 230с.
38. Якимкин В Н. Финансовый дилинг. Технический анализ. – М. : Омега-Л, 2006. – 479с.
39. Янковский К. П, Липчинская М. Ф. Финансовый и инвестиционный анализ: Учеб. пособие / Санкт-Петербургский гос. инженерно-экономический ун-т. – СПб. : СПбГИЭУ, 2001. – 104с.

## Додаток А

**Таблиця А.1 - Баланс (Звіт про фінансовий стан)**  
на \_\_\_\_\_ 20\_\_ р.

Форма № 1 Код за ДКУД 1801001

Актив	Код рядка	На початок звітнього періоду	На кінець звітнього періоду
1	2	3	4
<b>I. Необоротні активи</b>			
Нематеріальні активи	1000		
первісна вартість	1001		
накопичена амортизація	1002		
Незавершені капітальні інвестиції	1005		
Основні засоби	1010		
первісна вартість	1011		
знос	1012		
Інвестиційна нерухомість	1015		
Довгострокові біологічні активи	1020		
Довгострокові фінансові інвестиції: які обліковуються за методом участі в капіталі інших підприємств	1030		
інші фінансові інвестиції	1035		
Довгострокова дебіторська заборгованість	1040		
Відстрочені податкові активи	1045		
Інші необоротні активи	1090		
<b>Усього за розділом I</b>	<b>1095</b>		
<b>II. Оборотні активи</b>			
Запаси	1100		
Поточні біологічні активи	1110		
Дебіторська заборгованість за продукцію, товари, роботи, послуги	1125		
Дебіторська заборгованість за розрахунками: за виданими авансами	1130		
з бюджетом	1135		
у тому числі з податку на прибуток	1136		
Інша поточна дебіторська заборгованість	1155		
Поточні фінансові інвестиції	1160		
Гроші та їх еквіваленти	1165		
Витрати майбутніх періодів	1170		
Інші оборотні активи	1190		
<b>Усього за розділом II</b>	<b>1195</b>		
<b>III. Необоротні активи, утримувані для продажу, та групи вибуття</b>			
<b>Баланс</b>	<b>1300</b>		
Пасив	Код рядка	На початок звітнього періоду	На кінець звітнього періоду
1	2	3	4
<b>I. Власний капітал</b>			
Зареєстрований капітал	1400		
Капітал у дооцінках	1405		
Додатковий капітал	1410		
Резервний капітал	1415		



Продовження таблиці А.1

Нерозподілений прибуток (непокритий збиток)	1420		
Неоплачений капітал	1425	( )	( )
Вилучений капітал	1430	( )	( )
<b>Усього за розділом I</b>	<b>1495</b>		
<b>II. Довгострокові зобов'язання і забезпечення</b>			
Відстрочені податкові зобов'язання	1500		
Довгострокові кредити банків	1510		
Інші довгострокові зобов'язання	1515		
Довгострокові забезпечення	1520		
Цільове фінансування	1525		
<b>Усього за розділом II</b>	<b>1595</b>		
<b>III. Поточні зобов'язання і забезпечення</b>			
Короткострокові кредити банків	1600		
Поточна кредиторська заборгованість за: довгостроковими зобов'язаннями	1610		
товари, роботи, послуги	1615		
розрахунками з бюджетом	1620		
у тому числі з податку на прибуток	1621		
розрахунками зі страхування	1625		
розрахунками з оплати праці	1630		
Поточні забезпечення	1660		
Доходи майбутніх періодів	1665		
Інші поточні зобов'язання	1690		
<b>Усього за розділом III</b>	<b>1695</b>		
<b>IV. Зобов'язання, пов'язані з необоротними активами, утримуваними для продажу, та групами вибуття</b>			
	<b>1700</b>		
<b>Баланс</b>	<b>1900</b>		

## Додаток Б

**Таблиця Б.1 - Звіт про фінансові результати (Звіт про сукупний дохід)**  
за \_\_\_\_\_ 20\_\_ р.

Форма № 2 Код за ДКУД

1801003
---------

### I. ФІНАНСОВІ РЕЗУЛЬТАТИ

Стаття	Код рядка	За звітний період	За аналогічний період попереднього року
1	2	3	4
Чистий дохід від реалізації продукції (товарів, робіт, послуг)	2000		
Собівартість реалізованої продукції (товарів, робіт, послуг)	2050	(            )	(            )
<b>Валовий:</b>			
прибуток	2090		
збиток	2095	(            )	(            )
Інші операційні доходи	2120		
Адміністративні витрати	2130	(            )	(            )
Витрати на збут	2150	(            )	(            )
Інші операційні витрати	2180	(            )	(            )
<b>Фінансовий результат від операційної діяльності:</b>			
прибуток	2190		
збиток	2195	(            )	(            )
Дохід від участі в капіталі	2200		
Інші фінансові доходи	2220		
Інші доходи	2240		
Фінансові витрати	2250	(            )	(            )
Втрати від участі в капіталі	2255	(            )	(            )
Інші витрати	2270	(            )	(            )
<b>Фінансовий результат до оподаткування:</b>			
прибуток	2290		
збиток	2295	(            )	(            )
Витрати (дохід) з податку на прибуток	2300		
Прибуток (збиток) від припиненої діяльності після оподаткування	2305		
<b>Чистий фінансовий результат:</b>			
прибуток	2350		
збиток	2355	(            )	(            )

### II. СУКУПНИЙ ДОХІД

Стаття	Код рядка	За звітний період	За аналогічний період попереднього року
1	2	3	4
Дооцінка (уцінка) необоротних активів	2400		
Дооцінка (уцінка) фінансових інструментів	2405		
Накопичені курсові різниці	2410		
Частка іншого сукупного доходу асоційованих та спільних підприємств	2415		
Інший сукупний дохід	2445		

Продовження таблиці Б.1

<b>Інший сукупний дохід до оподаткування</b>	<b>2450</b>		
Податок на прибуток, пов'язаний з іншим сукупним доходом	2455		
<b>Інший сукупний дохід після оподаткування</b>	<b>2460</b>		
<b>Сукупний дохід (сума рядків 2350, 2355 та 2460)</b>	<b>2465</b>		

### III. ЕЛЕМЕНТИ ОПЕРАЦІЙНИХ ВИТРАТ

Назва статті	Код рядка	За звітний період	За аналогічний період попереднього року
1	2	3	4
Матеріальні затрати	2500		
Витрати на оплату праці	2505		
Відрахування на соціальні заходи	2510		
Амортизація	2515		
Інші операційні витрати	2520		
<b>Разом</b>	<b>2550</b>		

### IV. РОЗРАХУНОК ПОКАЗНИКІВ ПРИБУТКОВОСТІ АКЦІЙ

Назва статті	Код рядка	За звітний період	За аналогічний період попереднього року
1	2	3	4
Середньорічна кількість простих акцій	2600		
Скоригована середньорічна кількість простих акцій	2605		
Чистий прибуток (збиток) на одну просту акцію	2610		
Скоригований чистий прибуток (збиток) на одну просту акцію	2615		
Дивіденди на одну просту акцію	2650		

## Додаток В

### Звіт про рух грошових коштів (за прямим методом)

за 20\_\_ р.

Стаття	Код рядка	За звітний період	За аналогічний період попереднього року
1	2	3	4
<b>I. Рух коштів у результаті операційної діяльності</b>			
Надходження від:			
Реалізації продукції (товарів, робіт, послуг)	3000		
Повернення податків і зборів	3005		
у тому числі податку на додану вартість	3006		
Цільового фінансування	3010		
Інші надходження	3095		
Витрачання на оплату:			
Товарів (робіт, послуг)	3100	(            )	(            )
Праці	3105	(            )	(            )
Відрахувань на соціальні заходи	3110	(            )	(            )
Зобов'язань з податків і зборів	3115	(            )	(            )
Інші витрачання	3190	(            )	(            )
<b>Чистий рух коштів від операційної діяльності</b>	<b>3195</b>		
<b>II. Рух коштів у результаті інвестиційної діяльності</b>			
Надходження від реалізації:			
фінансових інвестицій	3200		
необоротних активів	3205		
Надходження від отриманих:			
відсотків	3215		
дивідендів	3220		
Надходження від деривативів	3225		
Інші надходження	3250		
Витрачання на придбання:			
фінансових інвестицій	3255	(            )	(            )
необоротних активів	3260	(            )	(            )
Виплати за деривативами	3270	(            )	(            )
Інші платежі	3290	(            )	(            )
<b>Чистий рух коштів від інвестиційної діяльності</b>	<b>3295</b>		
<b>III. Рух коштів у результаті фінансової діяльності</b>			
Надходження від:			
Власного капіталу	3300		
Отримання позик	3305		
Інші надходження	3340		
Витрачання на:			
Викуп власних акцій	3345	(            )	(            )
Погашення позик	3350		
Сплату дивідендів	3355	(            )	(            )
Інші платежі	3390	(            )	(            )
<b>Чистий рух коштів від фінансової діяльності</b>	<b>3395</b>		
<b>Чистий рух грошових коштів за звітний період</b>	<b>3400</b>		
Залишок коштів на початок року	3405		
Вплив зміни валютних курсів на залишок коштів	3410		
Залишок коштів на кінець року	3415		

## Додаток Г

**Таблиця Г.1 - Звіт про рух грошових коштів (за непрямим методом)  
за 20\_\_ р.**

Форма № 3-н    Код за ДКУД 1801006

Стаття	Код рядка	За звітний період		За аналогічний період попереднього року	
		надходження	видаток	надходження	видаток
1	2	3	4	5	6
<b>I. Рух коштів у результаті операційної діяльності</b>					
Прибуток (збиток) від звичайної діяльності до оподаткування	3500				
Коригування на:					
амортизацію необоротних активів	3505		X		X
збільшення (зменшення) забезпечень	3510				
збиток (прибуток) від нереалізованих курсових різниць	3515				
збиток (прибуток) від неопераційної діяльності та інших негрошових операцій	3520				
Зменшення (збільшення) оборотних активів	3550				
Збільшення (зменшення) поточних зобов'язань	3560				
Грошові кошти від операційної діяльності	3570				
Сплачений податок на прибуток	3580	X		X	
<b>Чистий рух коштів від операційної діяльності</b>	<b>3195</b>				
<b>II. Рух коштів у результаті інвестиційної діяльності</b>					
Надходження від реалізації: фінансових інвестицій	3200		X		X
необоротних активів	3205		X		X
Надходження від отриманих: відсотків	3215		X		X
дивідендів	3220		X		X
Надходження від деривативів	3225		X		X
Інші надходження	3250		X		X
Витрачання на придбання: фінансових інвестицій	3255	X		X	
необоротних активів	3260	X		X	
Виплати за деривативами	3270	X		X	
Інші платежі	3290	X		X	
<b>Чистий рух коштів від інвестиційної діяльності</b>	<b>3295</b>				
<b>III. Рух коштів у результаті фінансової діяльності</b>					
Надходження від: Власного капіталу	3300		X		X
Отримання позик	3305		X		X
Інші надходження	3340		X		X

## Продовження таблиці Г.1

Витрачання на: Викуп власних акцій	3345	X		X	
Погашення позик	3350	X		X	
Сплату дивідендів	3355	X		X	
Інші платежі	3390	X		X	
<b>Чистий рух коштів від фінансової діяльності</b>	<b>3395</b>				
<b>Чистий рух грошових коштів за звітний період</b>	<b>3400</b>				
Залишок коштів на початок року	3405		X		X
Вплив зміни валютних курсів на залишок коштів	3410				
Залишок коштів на кінець року	3415				

## Додаток Д

Звіт про власний капітал  
за \_\_\_\_\_ 20\_\_ р.

Форма № 4    Код за ДКУД    1801005

Стаття	Код рядка	Зареєстрований капітал	Капітал у дооцінках	Додатковий капітал	Резервний капітал	Нерозподілений прибуток (непокритий збиток)	Неоплачений капітал	Вилучений капітал	Всього
1	2	3	4	5	6	7	8	9	10
<b>Залишок на початок року</b>	<b>4000</b>								
<b>Коригування:</b>									
Зміна облікової політики	4005								
Виправлення помилок	4010								
Інші зміни	4090								
<b>Скоригований залишок на початок року</b>	<b>4095</b>								
<b>Чистий прибуток (збиток) за звітний період</b>	<b>4100</b>								
<b>Інший сукупний дохід за звітний період</b>	<b>4110</b>								
<b>Розподіл прибутку:</b>									
Виплати власникам (дивіденди)	4200								
Спрямування прибутку до зареєстрованого капіталу	4205								
Відрахування до резервного капіталу	4210								
<b>Внески учасників:</b>									
Внески до капіталу	4240								
Погашення заборгованості з капіталу	4245								
<b>Вилучення капіталу:</b>									
Викуп акцій (часток)	4260								
Перепродаж викуплених акцій (часток)	4265								
Анулювання викуплених акцій (часток)	4270								

Продовження табл. Д.1

Вилучення частки в капіталі	4275								
Інші зміни в капіталі	4290								
<b>Разом змін у капіталі</b>	<b>4295</b>								
<b>Залишок на кінець року</b>	<b>4300</b>								